

פנינים

ופרפראות נבחרים לחג הפסח

שבת הגדול – ליל הסדר – הגדה של פסח

עורך: הרב יוסף ברגר

לתגובות והנצחות – לשיעורים והרצאות: pninim16@gmail.com 054 - 8455798 - ניתן לקבל את העלון במייל.

שבת הגדול!

הטעם שנקרא השבת שלפני פסח "שבת הגדול" – הסביר הרח"ק בעל השארית מנחם זי"ע משום דמובא בזהר הקדוש (ח"ב פה) דשבת קודש כל שיתא יומין מיניה מתברכין. (כל הששת ימים של השבוע שלאחר מכן מתברכים מהשבת), והנה אמרו חז"ל (ראש השנה טז.) בפסח נידונין על התבואה, היינו פרנסה, ובשבת שלפני פסח מתברכים ממנה כל השיתא יומין ובכללם חג הפסח, ועל ידי כן נידונים לפרנסה והשפעות טובות בפסח לכל ימות השנה. לכן, נקרא השבת שלפני פסח "שבת הגדול", כי בכל שבת מתברכין מיניה ששת ימות השבוע בלבד, ובשבת זו מתברכים חג הפסח ועמו כל השנה בהשפעות טובות...

הרח"ק בעל השפת אמת זי"ע אמר דהטעם ששבת זו נקראת בשם "שבת הגדול", כי עד ליציאת מצרים היתה השבת מציינת עובדה אחת, את בריאת העולם על ידי הבורא יתברך, ככתוב (שמות כ. יא) "כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ". אבל מיציאת מצרים והלאה נוספה לה לשבת דבר נוסף, היא גם זכר ליציאת מצרים, ככתוב (דברים ה. טז) "כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' וכו' על כן צוה ה' לעשות את יום השבת". מצוות השבת קיבלה, איפוא, מעת יציאת מצרים יתר גדולה בהיותה עדות כפולה, לבריאת העולם ולשהירו ישראל מבית עבדים. על כן ראויה השבת להיקרא בשם "שבת הגדול"...

ואילו הגה"ק בעל החתם סופר זי"ע הסביר: על פי מה דמובא בטור: "אין אומרים ויהי נועם ואתה קדוש במוצאי שבת, שחל יום טוב באותו שבוע". אחד הטעמים הוא, שאם אין ששת ימי המעשה, קדושת השבת עדיין נמשכת ואין לה הפסק. וא"כ, הואיל ופסח מצרים היה יום טוב הראשון שקיבלו ישראל, ואל אז ביום ה', יוצא שהשבת שלפני יציאת מצרים היתה גדולה יותר וקדושתה נמשכה כל השבוע. אבל שאר השבתות עד אז, גדלם היה רק כ"ד שעות. ולכן קיבלה שבת זו שם "שבת הגדול", הגדול מאז בריאת העולם...

באבדרהם מובא הטעם, כי כשמגיע אדם לגיל י"ג שנים נעשה בר מצוה ונתחייב במצוות ומאז נקרא "גדול". לכן כאשר נתחייבו בני ישראל בשבת זו במצוה הראשונה של לקחת שיה לבית אבות (כדכתיב "דבר אל בני ישראל בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות (שמות יב.) ועשירי לחודש חל אז בשבת, כי ביום המישי יצאו בני ישראל ממצרים) נקראו כבר גדולים, ועל שם זה קוראים אותו "שבת הגדול"...

ואילו הגה"ק בעל הישועות יעקב זי"ע הסביר הטעם משום שלפי חז"ל נקרא חג הפסח במקרא בשם "שבת", "ממחרת השבת" (בניגוד לדעתם של הצדוקים, שהכוונה כאן לא לפסח, אלא לשבת ממש). יוצא איפוא, שהשבוע הזה יש בו לא שבת אחת, אלא שתי שבתות, ובשביל להבחין ביניהן נקראת השבת האמיתית "שבת הגדול"...

הרח"ק בעל הבני יששכר זי"ע מסביר: דהנה מצוות שבת שמרו ישראל עוד בהיותם במצרים, אף שלא היו מצווים עליה, כמובא במדרשים, שמושה בירר להם את יום השבת לקדושה, מנוחה ועונג. ואז ציוה להם השי"ת על לקחת קרבן פסח בשבת, בעשור לחודש,

והוברר להם כי גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה, על כן לקחת קרבן פסח שהוא בצווי, דוחה שבת ששמרו עד אז שלא על ידי צווי, ואם כן נתחדש להם בשבת זו "גדול המצווה ועושה", על כן נקרא "שבת הגדול"...

דרשת שבת הגדול!

מסופר על הרח"ק רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע שדרש בשנה אחת בבית מדרשו בשבת הגדול, ופנה אל קהל השומעים ואמר: מנהג מקובל בכל תפוצות ישראל, שהרב מתחיל את דרשתו באיזה "פלו"ל", בו הוא מתרץ את דברי הרמב"ם החמורים. גם אני לא ישנה מן המנהג ואציע לפניכם שאלה המורה, שהתקשיתי בדבריו – וזו תוארה: בהלכות חמץ ומצה (פרק ו' הלכה ו') פוסק הרמב"ם, שבפסח הכל חייבים באכילת מצה, והוא עוד מוסיף לפסוק להלכה (שם פרק ו' הלכה ו') שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה מהחייב לשתות ארבע כוסות בליל פסח. ואילו בהלכות גניבה (פרק א' הלכה א-ב) מבואר, שעל פי דין תורה, אסור לגנוב כל שהוא, וכל הגנוב ממונ משהו פרוטה ולמעלה הוא עובר על לא תעשה. עכשיו רבותי! שואל אני: לפי פסקי הרמב"ם הללו – מה יעשו העניים בפסח? מצות הם חייבים הם לאכול, ארבע כוסות חייבים הם לשתות. מעות לקנות מצה ויין – אין בידם, ולגנוב ממונ – אסור, אז כיצד יקיימו העניים את שני פסקי הרמב"ם האלה? רבות נתחבטתי בקושיא זו, יגעתי ומצאתי עד שבאתי לידי מסקנה – שרק אתם, העשירים והאמידים, יכולים לתרצה: תנו "מעות חטים" בעין יפה, חלקו צדקה לעניים ביד רחבה, ומאליהם יתיישבו שני פסקי הרמב"ם...

ואף ממושיכים לספר: כי כשהור הרח"ק רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע לביתו אחרי שדרש בבית מדרשו את דרשת שבת הגדול, והוא עייף מדרשתו, שאלת אותו הרבנית: כמה נתייגעת כל כך? השיב לה הצדיק: תפקיד קשה היה לי היום, לפסוק הלכה למעשה ולפשר בין עניים לעשירים. הרי המצות וצרכי פסח עולים ביוקר, ומאידך, גם העניים בעיר מרובים. הארכתני, איפוא, בדרשתו, לעורר לב העשירים שיחלקו "מעות חטים" ביד רחבה, כדי מחצית הוצאות ביתם, כדון אחים בני טובים, ויהנו העניים והעשירים כאחד. שאלה אותו הרבנית: ואיזה פירות עשו דבריך? דרשתי עשתה מחצה – השיב הצדיק – העניים מסכימים, מוכנים ליטול, רק האם גם העשירים מוכנים ליתן – זה נשאר אצלי בנדר ספק...

מסופר, כי בשנה אחת לא עלה הגאון רבי צבי הירש ממאנהיים זי"ע, לדרוש את דרשת שבת הגדול. על תמיהת אהדים מכעלי הבתים, מדוע יבטל הרב את המנהג הקדום, המקובל בכל קהילות ישראל? השיב להם הגאון: חז"ל אומרים "שואלין ודורשין בהלכות הפסח קודם הפסח". מהו כפל הלשון "שואלין ודורשין"? אלא במקום שיש "שואלין", שבני העיר שואלים שאלות, יש "דורשין", חובה על הרב לדרוש דרשה. במאנהיים, מקום בו אין "שואלין" כלל – לעולם לא נכנס אדם אל הרב לשאול שאלה, כנראה, משום שהכל יודעים להורות לעצמם, הרי אין חובת "דורשין"...

בודק עד מקום שיידו מוגעת!

מסופר על הגה"ק רבי אייזל הריף זי"ע שראה פעם גביר בעירו שהיה ידוע כקמצן גדול, עומד ערב פסח לפני פתח ביתו ומנער בהקפדה רבה את כיסו מלבושיו, שלא ישתיר בהם, הלילה, פירור של חמץ. אמר לו רבי אייזל: ר' אידל! על פי דין, אין אתה חייב לבדוק בכיסים שלך. שכן לבדוק חייב אדם

מישראל רק" "עד מקום שידו מגעת", ואילו ידך שלך מגעת תמיד רק עד אל הכים, ולעולם אינה יורדת לתוכו...

סיפר פעם המגיד המפורסם הגה"צ רבי יעקב גלינסקי שליט"א, שנה אחת לפני חג הפסח עליתי לביתו של עשיר מופלג להתרימו עבור קמחא דפיסחא. אותו עשיר היה גר בטירה מפוארת עם משרתים כראוי וכיאה למי שזיכה אותו הקב"ה בעושר וכל טוב. נכנסתי ואמרתי לו: ברוך ה' זכית לשבת ברחבות ידיים שכזאת, וזכה נא מר גם את אחרים לכבוד החג!

התחיל להרגיש באי נוחות ולומר, "הזמנים קשים", "אולי בפעם אחרת" שהעניינים יחזיקו מעמד, בבקשה! אמרתי לו: נו, "לא זכיתי לזכותך במצות צדקה, אולי תרשני לזכותך בדבר תורה?" נענה ברצון, זה הינם...

הזכרתי את מאמר הגמרא (ברכות ג:) שהכמי ישראל באו אל דוד המלך ואמרו: "עמד ישראל צריכים פרנסה". ענה: "לכו ופשטו ידיכם בגדוד", צאו למלחמה. ותמוה: איזה פתרון זה. מלחמה כרוכה בסכנת נפשות, ומי יבטיח את הניצחון, ומי ערב לכך שהשלל יהיה רב ויפתור את בעיית העוני? האם יש לך תשובה? בא ואענה למעלתו מה תירץ ע"כ הרב מטשעבין ז"ע, הכמי ישראל התאוננו שהעם קובל שאין פרנסה, וממילא אין באפשרותו לתמוך בלומדי התורה ובענייני צדקה. אמר להם בחכמתו, אתן לכם עצה. ערכו גוים כללי, ואז יעמוד הכהן ויכריז (כדאיתא בפרשת שופטים): "מי אשר בנה בית ישוב לביתו", ותראו כמה ינהרו. מי שנמטע כרם ישוב לביתו, ותראו כמה ישובו – אז מה אתם מדברים על זמנים קשים, על חוסר כסף ופרנסה...

סיים רבי יעקב ואמר: וכך, ברוך השם, זיכיתי אותו גם בדבר תורה וגם בצדקה!...

משהו חמין!

ידוע דברי האר"י הקדוש ז"ע – "הנוהר ממשוהו חמין בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה! הוסיף על כך בהריפותו הר"ק רמ"מ מקוצק ז"ע – "וכל מי שיוודעים בו שלא יחטא כל השנה, מסייעים אותו מן השמים שלא ישל במשהו חמין בפסח!..."

הגה"ק הפלא"ה ז"ע הסביר שרמו לדברי האר"י הקדוש הנ"ל, ניתן למצוא בתורה בכתוב (שמות יג), "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה". "ושמרת את החוקה הזאת" – אם, אכן, תשמור את החוקה הזאת – שמירה מחמין, במועדה, יהיה לך הדבר למשמרת "מימים ימימה" – מתחילת השנה ועד אחריתה, שכן מצינו במקרא כי "ימים" – לשון שנה, כפי שאמרו לבן ואמו לאלעזר (בראשית כד.גה) "תשב הנערה ימים או עשור", ובשמואל א' (א.א) מתאר אלקנה העולה מימים ימימה לראות פני ה' בשילה, ופירושו שהיה עולה מידי שנה...

לפי דברי האר"י הק' הנ"ל, שאל הגה"ק רבי עקיבא איגר ז"ע קושיה חזקה! הרי מצינו שחז"ל (שבת יג) אסרו לקרות בשבת לאור הנר, שמא יטה (שמא יטה להביא את השמן לפי הפתילה שידלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת – רש"י) מספרת הגמרא שם: שאמר רבי ישמעאל בן אלישע: אני אקרא ולא אטה! ומסיימת הגמ': פעם אחת קרא והטה, והקשו התוספות שם: והרי בגמ' (יבמות צט) מקשה, "השתא בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן, צדיקים עצמן לא כל שכין? ואם כן, איך בכלל נכשל ר' ישמעאל והיטה? ותירצו שרק לגבי אכילת איסור, שגנאי הוא לצדיק להיכשל, נאמר כלל זה ש"אין הקב"ה מביא תקלה על ידו", אבל באיסורים אחרים עלול לפעמים גם הצדיק להיכשל. ועכשיו – שואל הגרעק"א: לפי מה שהעלה האר"י הקדוש ש"הנוהר במשהו חמין בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה", נמצא, שבהכרח הצדיק יינצל מאיסור חמין, בהיות שהוא איסור אכילה, ולכן גם לא יחטא כל השנה ואם כן חזרה קשיית התוספות למקומה – כיצד נכשל והיטה ר' ישמעאל את הנר? אלא ענה ותירץ: שאם נסתכל טוב בתוס', נראה שבעלי התוס' דקדקו בדבריהם וכתבו מפורש דווקא "אכילה של איסור" אין צדיק נכשל בה, והרי כלל הוא שאין אכילה פחותה מכזו, משמע כי במשהו חמין יכול לפעמים גם צדיק גמור להיכשל בו!...

משהו חמין...

מסופר על הר"ק רבי יחזקאל מקוזמיר ז"ע שהיה מחמיר מאד בהכנת הבית וניקיונו לפסח, למרות זאת לא היה מרשה לבני ביתו להניח דבר על הריצפה. את החיטים מהן אפה את המצות, היה מניח בתוך שק שהונח בחבית, שנעטפה בשק נוסף שנתלה בחבל מן

התקרה, וכאשר ביקש ר' יחזקאל ז"ע לנתק את החבל על מנת להוציא את החיטים ממקומן ולקחתן למחינה, ביקש "הביאו נא את הסכין של פסח"... עמד שם אחד מחסידיו שהרהר בליבו ואמר: "גם אני אעשה בדיוק כמו ההומרות של הרבי, ואז בוודאי אהיה חסיד גדול – כמו ששנינו הנוהר ממשוהו חמין בפסח, מובטח לו שלא יחטא כל השנה"... ראה הרבי את מחשבתו ואמר לו: ר' אידו! שנינו, "חמין אסור במשהו", ואני קורא את זה כך: "חמין אסור במה-שהוא! כל אדם על פי מעשיו שמתנהג במשך כל השנה, יכול גם בפסח לעשות ולהחמיר ולהוסיף, אבל מי שכל השנה לא נזהר במעשיו דיבוריו וכו', מה לו פתאים לבוא ולהוסיף?..."

איסור חמין מביא להרהורי עבודה זרה ומינות ואפיקורסות...

בגדול הזהירות במשהו חמין ולאיוה מצבים יכול אדם לדרדר עצמו אם לא נזהר בכך, אפשר לראות בסיפור הנורא הבא: מעשה באחד מתלמידיו של הגה"ק בעל החתם סופר ז"ע שהיה תלמיד חכם מופלג, ואף היה הוכות בידו להיות עומד ומשמש בבית החתם סופר. יום אחד הגיע אותו תלמיד אל רבו, ובקש להתוודות בפניו את מר ליבו שזה כמה וכמה שבועות, נכנסים אליו כל הזמן הרהורי מינות ואפיקורסות, עד כי יש בליבו נטייה להמיר את דתו רחמנא ליצלן!... שמע זאת החתם סופר ז"ע ולא ידע את נפשו מרוב צער ועגמת נפש שכך עלתה במחשבתו של אחד מבחירי תלמידיו, אך ביותר הצטער: מנין לזה תלמיד חכם מופלג וירא שמים, לרדת ולהידרדר דווקא באופן כה מיוסר?... חשב על כך החתם סופר, ופנה לתלמידו: ספר נא לי בפרטות את כל מעשיך עד היום. החל התלמיד לשמוח בפני רבו את פרטי חייו ומעשיו, לטוב ולרע. בתוך כך נזכר התלמיד במעשה שאירע בפסח שעבר:

אשה אחת ובידה עוגת "טורט" באה לפני הרבי ושאלתה כפיה, האם יש בעוגה זו חשש חמין? פסק החתם סופר שזהו חמין ויש לכערו מיד! אבל חשש החתם סופר שמא האשה לא תציית לפסקו לאחר שתחום על המאפה ולא תשרפהו, על כן צויה לאותו בחור שיקח ממנה את המאפה ויבערו. חס התלמיד על האשה ועל המאפה שאפתה, ואז החל ללמוד את כל ההלכות הקשורות לנושא, עד שלבסוף העלה למסקנא שהמאפה מותר ואין צורך לבערו!...

שמע החתם סופר את סיפור הדברים והשיב: עתה ידעתי מאין לך הרהורים הרעים הללו! אין זאת אלא מפני שעברת על איסור חמין בפסח!... ואף אביא לך רמז מן התורה שהעובר על איסור חמין בפסח, מביא עליו הרהורי עבירה! כי כשתתבונן בפרשה (כי תשא שמות לך. יח-יז) מובאים שני פסוקים זה אחר זה: "אלהי מסכה לא תעשה לך". "את חג המצות תשמור" וכו'. ולמה הם נסמכו ממש זה לצד זה? אלא לומר לך: אם רצונך להיזהר "מאלהי מסכה" – עבודה זרה וכו', אז "את חג המצות תשמור" – חייב אתה לדקדק ולהיזהר ולהישמר מחשש כלשהו של חמין, וכדברי הוזהר הקדוש – "מאן דאכיל חמין בפסח כמאן דפליח לעכו"ם"...

ליל הסדר!

הטעם שנקרא לילה זה בשם ליל הסדר, היה מסביר הר"ק בעל התפארת שלמה ז"ע – מכיון שלילה זה הוא כל כך קדוש למעלה מהשגותינו! כך – שלפי הפשט הפשוט אין אנו מבינים זאת, אלא רק לפי עניינים גבוהים ורמיזים... וידוע שהתורה נלמדת בד' דרכים "פרד"ם" – פשט רמז דרוש פוד, ואם אין אנו יודעים לפרש את לילה זה לפי ה"פשט", אז חייבים לפרשו לפי שאר האפשרויות ונשאר לנו רק "סדר", ולכן נקרא לילה זה "ליל הסדר"ר!...

ליל הסדר!

בשנה אחת כאשר נכנס הר"ק בעל הישמח ישראל מאלכסנדר ז"ע לבית מדרשו לערוך את ה"סדר" נענה ואמר לפני הקהל: "מי שאיננו מאמין כי גם הרשע הגדול ביותר יכול להתחפף בלילה הקדוש הזה לצדיק גמור – הוא הוא אותו רשע הנאמר בהגדה!..."

בשנה אחרת כאשר יצא הר"ק בעל הישמח ישראל ז"ע מחדרו שבבית המדרש לעבר השולחן והגיע לשולחן בו ערך את הסדר, פרוץ בקול שאנה: "קדש!!! "יהודי! קדש את עצמך, אל תחמיץ את ההודמנות הניתנת לך בלילה הזה לעלות ולהתעלות"... ובעוד שהקהל עומד וקולט את הדיברה הראשונה ומחליט בנפשו לחפש את הדרך להתקדש, באה הדיברה השנייה ביתר שאת וביתר עוז: "ורחץ!!! "יהודי! טהר את עצמך ורחץ מעבירות שבידך, ורק אז תעמוד על מצבך הענום שהנך נמצא בו". כל הקהל שנכח שם עצר את נשמתו מרוב פחד ויראת הכבוד ששרה שם באותם רגעים נצחיים, כל אחד חושב בלבו כי בוודאי אליו מתכוין הרבי... אך אחרי רגע של דממה עובר הרבי למידת הרחמים, וברוח אבהית מפרש הוא את דיברתו השלישית: "כרפס!!! "התבוננו בכרפס, מהו? בסך הכל ירק כמו שאר ירקות, רק עליו יוצאים החוצה ואילו הוא טמון עמוק באדמה. מי שם

לב אליו ומי מתחשב בו כל ימות השנה, ועם זאת, כשילול הסדר מגיע מעלים אותו על שולחן מלכים, קחו אפוא מוסר ותלמדו ממנו, כי אף שבכל ימות השנה, הנכם שקועים בכל מיני מעשים הומריים ככרפס הזה ששקוע באדמה, הרי אם תרצו מסוגלים אתם להגיע בלידה הזה למדריגות רמות ונשגבות..."

הלילה הזה כולו מצצה – אפשר לגבור על היצר הרע!

כספרים חק' פירשו, שחמץ ומצה הן אותן אותיות, אלא שבחמץ ישנה חיות ובמצה היא. ומה ההבדל בין ה' לחי? "משהו" קמן שסותם את רגל ה' והופכה לחי. הרי רמו יש כאן ל"חמץ, במשהו..."

אך מפרש הרח"ק בעל הבני יששכר זי"ע דיש כאן רמו עמוק יותר!

דכשהטא אדם הראשון, גורש מגן העדן. ובגירושו, נגזר עליו: "קוץ ודרדר תצמיח לך האדמה" (בראשית ג.יח). והכוונה היא, שיש שתי אותיות דומות זו לזו. ד' ור'. וההבדל ביניהן קוץ אחד. הוויית שבראש הד'. ולכן, ב"שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד" (דברים ו.ד) הד' רבתי, ובפסוק: "לא תשתחוה לאל אחר" (שמות לד, יד) ר' רבתי, שלא יתבלבלו. כי האדם צריך לשקול כל מעשיו האם הם מצד הקדושה לה' אחד, או מהסטרא אחרת, "אל אחר" חוץ. ואמר הקב"ה: מאחר ואבלת מעין הדעת טוב ורע, הכל התערב אצלך, ר' וד', וההבדל ביניהם הוא "קוץ". וזהו: "קוץ, וד' ר' דר' תצמיח לך".... וזהו שאמרו (בבא מציעא פג:) שהעולם הזה דומה ללילה. ופירש במסילת ישרים (פרק ג') שבחושך אין האדם יודע מה לפניו, חושב על עמוד שהוא אדם ועל אדם שהוא עמוד. והנה **בזחר הקדוש** (ח"ב לח.א) אמרו, שבלייל הסדר האיר הלילה כיום. וזהו: "הלילה הזה כולו מצצה!" דבכל השנה כולה עלול האדם להחליף בין החיוב לשלילה, בין הרצוי לדחוי, בין הטוב לרע, בין האור לחושך, בין ד' לר', בין חמץ למצה. אבל מבטיחנו בעל ההגדה: "הלילה הזה" כולו אור! ורואים בכיורו. יודעים מה טוב ומה חיובי ומה רצוי: "כולו מצצה"....

בליל הסדר הוא זמן אדיר לתפילה על פרנסה טובה!

הרח"ק בעל האהבת שלום מקאמבז זי"ע עורר את כל הקהל להתפלל בליל הסדר בפרט, ובחג הפסח בכלל, על פרנסה טובה ומוזוני רווחי, באומרו שלפעמים נובע חיסרון השפע בפרנסה משום שמתפלל אדם על פרנסתו רק בראש השנה, דבתוך תפילותיו על החיים ביקש גם על המזון, אבל יותר הוא לא המשיך לבקש, ובאמת הרי בפסח נידונים על התבואה (ראש השנה טז). והוא זמן ראוי להפיל תחינה על זה. וכן בחג השבועות שנידונים על פירות האילן צריך להרבות בתפילה שיצמחו ויגדלו פירות טובים להנות בהם בני אדם, נמצא שבתוך בקשותיו על ההשפעות הרוחניות צריך להעתיר גם למנוחת הנפש מטרדות הפרנסה ולשפע בכל. ולפי זה היה דורש וממליץ באופן נפלא את הפסוק (בראשית כא.כה) "והוכיח אברהם את אבימלך על אודות באר המים אשר גזלו עבדי אבימלך. ויאמר אבימלך לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה וגם אתה לא הגדת לי וגם אנכי לא שמעתי בלתי היום". שאברהם הוא הצדיק הפונה כביכול אל מלך מלכי המלכים הנרמז בתוכו "אבימלך" – אבי כל המלכים מלך מלכי המלכים. וטוען לפני השי"ת על אודות באר המים אשר גזלו המקטרגים ואינם משפיעים לישראל כפי צרכם, "ויאמר אבימלך" – משיב השי"ת, "לא ידעתי מי עשה את הדבר הזה" – אינני יודע מאומה ממעשים אלו, אולם "וגם אתה לא הגדת לי" – שבשעת אמירת ההגדה לא רמות לי מזה כלל, והרי בפסח נידונים על התבואה, "וגם אנכי לא שמעתי" – גם ביום מתן תורה יום קריאת "אנכי", שבו נידונים על פירות האילן לא שמעתי בקשה עליהם, "בלתי היום" – ורק בראש השנה שנקרא "היום" התפללו על זה, וכי בתפילת ראש השנה זה מספיק?...

ואילו הרח"ק בעל האמרי חיים מוויזניץ זי"ע הסביר את הטעם שדווקא בפסח נידונים על התבואה. כי הנה במשך ימות השנה כשרוצה הקב"ה להשפיע שפע רב וכל טוב לבני ישראל, מיד צצים ועולים המקטרגים וטוענים שבני ישראל אינם ראויים לקבל את הטוב, אולם בפסח כשבני ישראל יושבין ומסובין בבני מלכים, ולפניהם שלחן ערוך כל טוב, כוסות יין מוזגים ואוכלים על השובע, והכל לשמו הגדול בהלל ושירה וסיפור חסדי המקום עליהם, מזה מראה הקב"ה למקטרגים שאין הצדק אתם, רק בני ישראל אינם בועטים בו מרוב טובה, ועיקר הנאתם ורצונם לגרום נחת רוח לפניו יתברך שמו, לפיכך עת רצון הוא לזכות בשפע וכל טוב למלא אסמינו שבע, ומגודל חסדיו ייחד הקב"ה את חג המצות שידונו בו על התבואה, כי אז משתתקים המקטרגים והמשתנינים!...

מה נאה להסמיך כאן את דברי הרח"ק בעל האמרי אמת זי"ע שהקשה, איך אפשר לחלק את ההלל לחצאין ומפסקין ביניהם בשולחן ערוך באכילה ושתייה? ומתריץ, דבליל הסדר יש בכח כל איש ישראל לזכות להגיע למדריגה שגם אכילתו ושתייתו יהיו בכחינת "הלל", ולא יהא נחשב כהפסק בין שני חלקי ההלל. ובודאי גם זה סותם פיות משטיננו ומקטרינו, שזה מוכיח שעיקר הגשמיים אינה אלא מטרה לרוחניות גרידא, ולפיכך אין האכילה והשתיה מפסיק בהלל...

אגב, בהלכה מובא שאחת מהסיבות שלכן אומרים הלל בברכה בערבית בבית הכנסת, בכדי לפטור את ההלל שבתוך ההגדה, מכיון שעל ההלל בהגדה אין אנו מברכים ברכה, כי הוא ההמשך של סיפור יציאת מצרים, ועל סיפור יציאת מצרים לא תקנו חכמים ברכה. סיפר הרח"ק מפשעוורסק זי"ע, שהרח"ק בעל הדברי חיים מצאנז זי"ע שח מענין אמירת הלל בליל פסח אחר תפילת ערבית בבית הכנסת, כי בתחילה סבלו החסידים מהמתנגדים על אודות מנהג זה, כאמרם שעל מנהג זה שהזכיר המחבר בשו"ע כתב הרמ"א: "וכל זה אין אנו נוהגין כן". והרי אנו נוהגים תמיד כפסקיו של הרמ"א. אז ענה להם הדברי חיים זי"ע מינינה ובינה: לא טוב אתם לומדים פשט בדברי הרמ"א! אלא האמת היא שבעת שכתב הרמ"א את זאת, ולנו שתי דמעות מעיניו וכתב באנחה: "ואנן אין נוהגין כן", במנהג טוב שכזה....

ליל שימורים!

אמר הרח"ק בעל התפארת שלמה זי"ע "ליל שימורים" – הלילה הזאת יש בה כח לתת שמירה על כל לילות השנה, וזה לשון רבים "שימורים", קאי על כל הלילות. וכך הוא הבטחה לעולם, שבכל ליל פסח, כבואם לאכול המצה והמרור, וכל הסדר, יוכן לעורר כן למעלה, להמשיך עליהם בחינת גילוי שכינה וקדושה של מעלה!...

לבישת קיטל!

הטעם של לבישת קיטל בליל הסדר: מובא בשם המהר"ל כי בלידה הזה מגיע כל אחד מישראל למדריגה של כהן גדול הנכנס לפני ולפנים לעשות עבודה, לכן לובשים בליל הסדר קיטל לבן דומה כמו הכהן הגדול בשעת עבודתו.

ואילו הרח"ק בעל האמרי אמת זי"ע סיפר שבהיותו ילד שאל את אביו הרח"ק בעל השפת אמת זי"ע למה נוהגין ללבוש קיטל? והשיב לו אביו: הרי לובשים קאפוטה חדשה לכבוד החג, ולכן לובשים על זה קיטל כדי שהיא לא תתלכלך... הוסיף האמרי אמת כששמעתי זאת הבנתי שאין הדברים כפשוטם ושמרתי זאת בליבי עד שאעמוד על דעתי, אך היום אסביר לכם שנתכוין לרמוז על הארות החדשים שמקבל האדם בליל הסדר, ונצרך לשומרו, ועל כן לובשים קיטל כדי להזכיר יום המיתה ועל ידי זה הארות לא יתלכלכו....

ויש האומרים פשוט! שעל כן לובשים קיטל, כי הפשו בגד שאין בו שום חשש חמץ בכיסוי, ובקיטל אין שום חשש חמץ, כי הלא לובשים אותו ביום כיפור שהוא יום צום....

קליות ואגוזים!

חז"ל (פסחים קט.) אמרו עליו על רבי עקיבא שהיה מחלק קליות ואגוזים לתינוקות בערב פסח כדי שלא ישנו וישאלו. וכן נפסק להלכה בשו"ע (או"ח הלכות פסח סימן תעב סעיף טז), "מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים כדי שיראו שינוי וישאלו". ולכאורה צריך להבין, מדוע מחלקים דווקא אגוזים ולא שאר פירות או מיני מתיקה? אלא שמעתי הסבר נפלא מ"כ מרן אדמו"ר ממישקולץ שליט"א: הדנה, בהלכות ראש השנה (סימן תקפ"ג סעיף ב') כתב הרמ"א שלא לאכול בר"ה אגוזים, שאגוז בנימטריא חט. והרי ידוע מאמר חז"ל (יומא פו:) "העושה תשובה מיראה וזונות נעשין לו כשגנות, והעושה תשובה מאהבה וזונות נעשין לו כזכיות". והשתא ע"פ זה מובן, דבראש השנה שהוא זמן של תשובה מיראה מחמת אימת הדין, וזונות נעשין לו כשגנות, ע"כ אומר הרמ"א שלא לאכול אגוזים כדי שלא יזכיר חטא, אולם בפסח שהוא זמן תשובה מאהבה, שאז וזונות נעשין לו כזכיות, כתב בהלכה לחלק אגוזים, שהרי עכשיו כל העוונות נהפכו לזכיות, ע"כ מחלקים דווקא אגוזים....

ביצה.

הרח"ק רבי מרדכי מאויביצה זי"ע כספרו מי השילוח נתן הסבר מעניין לכך – שבין הדברים שמניחים בקערת ליל הסדר הוא ביצה, ואת החסבר נתן על פי דרכו המיוחדת אותה הוא דרש כל הזמן ואף זעק זאת לחסידיו בכל עת: לעולם אל תעשו דבר שעשיתם אותו אתמול רק משום שעשיתם אותו אתמול!... וכך גם הסביר את הפסוק: (דברים טז כב) "לא תקים לך מצבה אשר שנת ה' אלוקך" – אל תאבן את המושגים, אל תקפיא את

הריני מוכן ומזומן לקיים מצוות ארבעה כוסות...

כשרצה הרה"ק רבי הנדב העניך מאלכסנדר זי"ע להסביר את גודל מעלת האמירת "הריני מוכן וכו'" וגודל המעלה ב"התבוננות וההבנה" לכל דבר מצווה שאנו מקיימים ועושים, היה אומר את המשל הבא: מעשה בכסיל אחד, שכל ערב בשכבו לישון היה פושט בגדיו ומשליכם זה בכה וזה בכה, ובבוקר היה מורה שעה ארוכה לחפש אהיהם ולמצאם, בזה אחר זה. יום אחד גמר בליבו להכניס בהליכותיו סדר ומשמר, ולחוסך לעצמו זמן יקר. נטל עט ודף ניר, ועל כל בנד שפשט ציין את מקומו בדף, הגלימה על הכסא, הטלית קטן על המתלה, החולצה על הריצפה, וכן על זו הדרך, לפני שעמד להיכנס למיטה ולהניח ראשו על הכר. הקדים וכתב: "וראשי על הכר"... שבע רצון קרא קריאת שמע שעל המיטה ונרדם. בבוקר קם ונטל ידיו. נטל את דף הניר, ואסף את הפציו כעמיר גורנה, בנד אחר בנד - תוך רגע קט. שמה על הרעיון הנפלא, שחסך לו זמן רב. ואמר בליבו: "כמה נפלא להיות אדם מסודר", וכך עבר פריט פריט. הגיע לסוף הרשימה, ושם כתוב: "וראשי על הכר". הביט בכר, ואין עליו דבר. חוורו פניו. קם, נטל את הכר, חבט בו, ולא נשר ממנו דבר. אבוי, ראשו אייה, ועדין עומד הוא ומחפש, עד עצם היום הזה!...

והנמשל, מוכן, רבים מהדרים במצווה על כל פרטיה ודקדוקיה, הכל ככתוב, דבר לא נעדר. פרט לאחד: הראש, איננו... ועל כן, ראשית לכל, "הריני": אני עצמי כאן, מוכן ומזומן...

קדש ורחץ כרפס יחץ מגיד רחצה!

הגה"ק בעל החתם סופר זי"ע (דרשות חלק ב דף רסה) כתב, שרמו יש כאן שאם מקדש אדם את עצמו בקדושת התורה ומתרחץ ומתנקה מכל טומאות העולם, יפרקו ממנו עול מלכות וכל טרדות עולם הזה, וזהו הרמזו בסמיני הסדר "קדש ורחץ", היינו מי שמקדש את עצמו ומתרחץ מכל עוונותיו, יזכה ל"כרפס יחץ" - אותיות פרך ס' שרמוזים לעול המלכות בעבודת פרך (כידוע הטעם לאכול 'כרפס' כי שישים רבוא נשתעבדו במצרים בעבודת פרך) ואותם יחצו וישברו, וכמו כן יזכה שירד ממנו עול דרך ארץ ותהא פרנסה מזומנת לו, כי תוציא הארץ בשבילו גלוקסאות וכלי מילת, והיינו "כר-פס" כרים של פסים, ופיסת בר בארץ (ככתוב בישיעה לבג).

ואילו הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע היה נותן רמז בסמינים הללו: "קדש ורחץ" - שהרוצה להתקדש ולהתרחץ מעוונותיו, אזי אחת העצות לזה היא שירבה בצדקה, כמו שכתוב (דניאל ד.כד) "וחטאך בצדקה פרוק". ולזה ירמוז "כרפס יחץ" לתת כרים וכסתות לעניים ולפרום להם מפתו, שיחלק את פרוסתו וישול את כרו להביאו לעני, ועוד זאת "מגיד רחצה" - שתיכף ומיד כשיכנס עני לביתו יאמר לו שירחץ וישול ידיו לסעודה, ואם אתה עושה כן סופך שתגיע לקדושה ותפרוק חטאך בזכות הצדקה...

הרה"ק מפרמישלאן זי"ע היה נאה דורש ונאה מקיים וכידוע, היה מחלק הון תועפות עבור צדקה במשך כל השנה ואף בליל הסדר עצמו - כמו שנראה בספור הבא על פי התיאור וההקדמה שמואב בספר "אספקלריא המאירה": הכסאות בבית הרה"ק מפרמישלאן זי"ע שהיו מיוחדים לפסח, היו שמורים לפסח משנה לשנה. חרף זאת, לפני הפסח, היו מגיעים אותם ברותחים בכל שנה מחדש. ואת לוח השולחן שעליו אכלו, מחליפים היו בחדש מידי שנה בשנה. הלוח החדש, היה משטח עץ שלם, ללא דבק וללא מסמרים, וגם אותו מקציעים היו מכל עבריו. עליו, הונחו שתי מפות מיוחדות לפסח, אשר אף הן הונעלו ברותחים... אולם, היו, שנים קשות, כאשר הפרוטה לא היתה מצויה, ולא השיגה היד בכדי רכישת לוח חדש לשולחן. או אז הקציעו היטב את כל שכבתו העליונה של השולחן במקצוע, הגעילוהו ברותחין, ועל הלוח המהוקצע והמוכשר, מרחו שכבה עבה של טיט, על הטיט הניחו שכבה של תבן, ועל התבן מלמעלה פרסו מספר מפות של פסח. לאחר כל זאת. כאשר הגיע ובא ליל התקדש חג הפסח, נענה הרבי אל המסובים ואמר: ילדים יקרים! מי שרוצה להחמיר, יואל נא ויאחו את צלחתו בידו, ובל ינחנה על השולחן! סוף כל סוף, אין זה שולחן של פסח...

צאצאי הרבי, מפטירים היו אחרי סיפור זה ואומרים בכדיחותא: "ובצלחת עצמה - לא היה מאומה"... ומשום מעשה שהיה - אותו סיפר הצדיק הקדיש רבי יצחק מאלעפס זי"ע שהסב על שולחנו של הרבי באותה שנה לאחר נישואיו לנכדתו:

היה זה בערב פסח לאחר שכילו בני הבית, לנקות את הבית מכל שמץ של חמץ, כפי הוראותיו העצומות. ועתה היו צריכים להתחיל במלאכת הבישול ולהכין את כל הדרוש לשולחן ה"סדר" בליל התקדש החג. ברם, משנכנסה הרבנית אל הקודש פנימה, לבקש מעות לקניית המצרכים בשוק, נתבשרה, כי הספיק הרבי לחלק לצדקה את כל אשר לו, עד הפרוטה האחרונה ממש, ולא זו בלבד, אלא שגם מישכן כל דבר ערך שנמצא תחת ידו, ולזה הלוואות

השנותיק! "אלוהי מסכה לא תעשה לך" - אל תצוק את עבודת ה' לדפוסים קבועים, דוממים, אלא תמיד תוסיף ותשאוף לעלות עוד ועוד! להתקדם הלאה!! ולכן הסביר - והו הטעם שאנו שמים את הביצה בליל הסדר, משום שהביצה מסמלת את שלב הביניים לדור הבא - בין התרנגולת לאפרוח. לומר לך, שאף יציאת מצרים, ניסה וגילויה אינם השיא. יש לראות בהם רק דרגת ביניים להשגות שעוד יבואו, להעפלה בשלבי ימי הספירה... לקבלת התורה, כמו שאמר הקב"ה למשה רבינו "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים בהר הזה" - כל היציאת מצרים היא בכדי להגיע למטרה הנכספת: קבלת התורה!...

ביצה.

לכאורה צריכים להבין מהן ענין ביצה שהוא מאכל אכלים, להג הפסח? אלא במשנה ברורה מובא ש"ביצה" בארמית היא "ביעא", ויש בזה רמז "דבעי רחמנא לפרוק יתנא" - שרצה ה' לגאול אותנו. כמו כן, בספרים מובא רמז נפלא לטעם שאוכלים ביצה, ולקשר בין ימי המועדות, על דרך הא-ת ב-ש. (הוא אחד מדרכי הרמז שאפשר בהם לפרש את התורה. ובדרך הזה אנו נוקטים שהאות הראשונה שבאל"ף ב"ת מכוונת עם האות ת' והאות ב' השניה שבאל"ף ב"ת מכוונת עם האות ש' שהיא השניה כלפי סוף האל"ף ב"ת וכן הלאה בשאר האותיות): היום בשבוע שחל בו א' של פסח - הוא היום שחל בו תשעה באב. היום בשבוע שחל בו ב' של פסח - הוא היום שחל בו שבועות. היום בשבוע שחל בו ג' של פסח - הוא היום שחל בו ראש השנה. היום בשבוע שחל בו ד' של פסח - הוא היום שחל בו קריאת התורה האחרונה של המשה חומשי תורה, דהיינו שמחת תורה. היום בשבוע שחל בו ה' של פסח - הוא היום שחל בו צום כפור. היום בשבוע שחל בו ו' של פסח - הוא היום שחל בו פורים. נמצא שהיום הראשון של פסח הוא אותו יום בו יחול גם תשעה באב. ולכן נוהגים לאכול בו ביצה שהוא מאכל אכלים. ואכן, חז"ל (איכה רבה) רמזו לקשר שבין ליל הסדר לתשעה באב בדרשתם על הפסוק (איכה ג. טו) "השבעני במרורים הרוני לענה" - מה שהשבעני במרורים בלילי פסח הרוני לענה בליל תשעה באב...

סימני הסדר!

הרה"ק רבי צבי הירש מרימנוב זי"ע דיבר בקדשו בליל הסדר, שרמוזים עמוקים ודברים רמים ונשגבים רמזו בעל ההגדה בסמיני הסדר, והטעם שהניחם מוצפנים ולא גילה סודם בפירוש, משום שבשביל החכם אין צריך לפרש כי די להכימא ברמיזא, ולשוטה פתי אי אפשר ואסור לגלות לו. ואכן הוא עצמו היה אומר בלילה זה על סימני הסדר דברים עמוקים מאד. אף ציין ואמר: אלמלי הייתי חושש מהמוזן עם ועמי הארץ, הייתי נוטל את המצות לבית הכנסת ועושה בהן נענועים כמו שעושים בד' מינים!...

הרבה צדיקים פירשו שלכן תקנו בפסח "קדש" לפני "ורחץ", כי בלילה הזה יכול האדם להתקדש לפני שהוריד ורחץ מעליו את תחלואי עוונותיו. ובלילה זה עולה כל אחד במעלות הקדושה שלא בהדרגה גם אם האדם אינו ראוי. כמו שעשה הקב"ה לבני ישראל שהוציאם ממצ"ט שערי טומאה ונתן להם מדריונות קדושה בדילוג ובקפיצה. ומחמת כן סידר בעל ההגדה בסמינים "קדש" לפני "ורחץ", שסדרי לילה זה אינם כסדר הרגיל בכל ימות השנה אלא אפשר להתקדש אפילו לפני שרחץ מעוונותיו...

הרה"ק בעל האמרי אמת זי"ע הסמיך לכך את דברי הפסוק (ישעיה ל.כט) "כליל התקדש חג" - שזה הלילה מוכן הוא לקדושה, משום שבלילה הזה מתגלית האהבה שיש בין כנסת ישראל לאביהם שבשמים, ואהבה מקלקלת את השורה, לפיכך יכולים בני ישראל לזכות לקדושה אף אם לא נטהרו מעוונותיהם. וכן מרומז בפסוק (שמות יב. ח) "ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאכלהו", שכידוע המצה רומזת לענייני קדושה, ואמרה תורה שבלילה הזה אף אם מרורים על שולחנו שעדיין לא נפטרו מיצרו הרע יכול הוא כבר לאכול מן המצה ולהתקדש על ידה!...

כן פירש הרה"ק רבי אהרן מקרלין זי"ע "ואמרתם זבח פסח הוא לה'" - שאם ירצה האדם בליל פסח לזכות את יצרו ולשחטו, עליו לפסוח ולבוא בקפיצה אל המלך, היינו שבליל זה מסוגל שלא יצטרך לחשוב על ה"סור מרע" אלא יוכל לדלג על הכל ולהיכנס אל הקודש בקפיצה מרוב אהבת השי"ת ולעשות רצונו בלב שלם...

מארבע רוחות השמים, כדי לחלק "קמחא דפיסחא" לעניי הסכיבה, הקרובים והרחוקים. הרגיעה רבנו ואמר: נסתפק במצות ובמעט תפוחי אדמה! ליתר מכך, הלא איננו זקוקים!... אך בתו של הרבי שהייתה נרה בסמיכות ראתה את המצב כפי שהוא, מיהרה למשכן חפץ כלשהו מביתה שלה, ובמעות שקיבלה, רכשה בשוק תרנגול כחוש, ומיהרה לבשלו לכבוד "ליל הסדר". בליל יום טוב, כאשר שב הרבי מן התפילה לביתו, נכנס בבהילות המטבחה, כשמשמשו נסרך על עקבותיו, נגיש אל הכיריים, הסיר משם את קדירת המרק והעוף, מסרה אל ידו של המשמש, ויצא עמו את הבית במרוצה. בני הבית נותרו דוממים ומשתאים, ולא ידעו את נפשם מרוב השתוממות. רק לאחר שעה די ארוכה, שב הרבי כולו קורן מאושר, ובידו של המשמש – הקדירה הריקה. "ברוך הוא וברוך שמו!" – קרא הרבי בשמחת לב גואה על גדותיה – "זכינו להחיות את נפשה של יולדת עניה מבנות העיר! מלבד מצות ואי אלו מאכלים קרים, לא נמצא במעונה מאומה. – המרק, עם נתחי העוף אשר בתוכו, היו לה ממש למשיב נפש!" או אז בשמחה עצומה, נגיש והחל בעריכת ה"סדר"...

"כל אותו הפסח" – העיר רבי יצחק מאלעסק בסיום סיפורו – "לא נראה במעוננו של הרבי אפילו פירור של בשר!"...

קדש, ורחץ, כרפס, יחץ, מגיד, וכו'.

היה אומר הר"ח רבי מנחם מנדל מרימנוב זי"ע – בסימנים אלו יש רמז לאדם על הדרך שבו צריך להיטהר! "קדש ורחץ" – אם רצונך להתקדש ולרחוץ עצמך מחלאת העונות, "כרפס" – ר"ת, כלל ראשון פה פתום!... "יחץ מגיד" – ואפילו כשמוכרח אתה לבוא ולהגיד משהו מסוים! "יחץ" – תאמר רק חצי!... כששאלו אותו, ומה עם שאר הסימנים? ענה ואמר: כבר דברתי, שאפילו כשמוכרחים לומר משהו, תאמר רק חצי!...

ואילו הר"ח רבי מנחם מנדל מוישיב זי"ע המשך ואמר: "קדש ורחץ" – אם רצונך להתקדש ולטהר את עצמך, אזי "כרפס" – ר"ת כלל ראשון פה פתום. אבל – "יחץ מגיד" – מה שאתה בכל זאת צריך להגיד, חלוק ותאמר רק החצי ממה שרצית לומר! כי על ידי זה, "מוציא מצה" – תחסוך מעצמך מחלוקות מצה ומריבה... משום שמכל מחלוקת ומריבה – "מרור כורך" – בסוף כרוך שם מרור וצרות!... ואם תקיים את הסימנים הנאמרים עד הנה תזכה ל"שולחן עורך" – לפרנסה טובה ול"צפון" – לזהב שמצפון יאתה... דהרי מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות!... ולכן "ברך הלל נרצה" – תהיה לך הרחבת הדעת ותוכל לברך ולהודות להשם יתברך ותהא מרוצה אליו!...

יחץ!

מהו העניין ששוכרים דווקא את המצה האמצעית? שמעתי מב"ק מרן האדמו"ר ממישקולין שליט"א לתת הסבר נאה על כך. כי הרי אנו יודעים שהכהן גדול לא היה נכנס לקודש הקדשים בבגדי זהב בכדי לא להזכיר את הטא העגל משום אין קטיגור נעשה סניגור. וכן אין עושים עניינים ופעולות המזכירים את הטא זה. והרי ידוע שהשלושה מצות הם כנגד: כהן, לוי, ישראל. ויצא א"כ שב'שבירת' המצות, אנו מזכירים בכך את הטא העגל שבגלל זה היה צריך משה רבנו לשבור את הלוחות, אבל זה רק במצה שמכוונת כנגד ישראל, אבל במצה שמכוונת נגד לוי, אין שום בעיה, מכיוון ששבט לוי לא השתתפו בחטא העגל, ולכן שוכרים אותה. אך אם א"כ, למה שלא נשבור את מצה הראשונה שמכוונת נגד כהן שהרי גם הם משבט לוי? אלא – פשוט! שהרי אהרון שהיה כהן, הוא זה שעשה בפועל את העגל וממילא נשאר לנו רק המצה השניה כנגד לוי!...

יחץ!

סיפר הר"ח הרש"ב מהב"ד זי"ע: בעת עריכת הסדר בבית סבי הר"ח בעל הצמח צדק זי"ע, מדד אחד המסובים את שני חלקי ה"יחץ", לדעת איזה חלק גדול יותר ומתאים לאפיקומן. הבחין בו ה"צמח צדק" ואמר: "גדול שצריכים למדוד אותו – הקטן גדול הימנו!"... הייתי אז סה"כ בן ארבע שנים – המשיך הרבי הרש"ב ואמר, אך מאז, מאותו הסדר, נקבע בליבי יחס של מיאוס ל"גדולים" שכאלה!...

הא לחמא עניא, די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. כל דכפין יתי וייכול, כל דצריך יתי ויפסח. השתא הכא.

מובא בשם הראשונים: מה שאנו אומרים קריאה זו בלשון ארמית, משום שאין המזיקין מבינים בלשון ארמית, ואילו היינו אומרים "כל דכפין יתי וייכול" בלשון שהיו מבינים – היו באים ומזיקים לבני אדם.

ואם תאמר: והא אמרינן "ליל שימורים" – לילה המשומר ובא מן המזיקין? ויש לומר: דאינם מזיקים מאלהים, אבל אם קוראים להם – באים ומזיקים. ועוד יש לומר: שאם היו מבינים, היה לחוש שמא מתוך כך יבואו וירגילו לבוא לאחר פסח ואז יזיקו לבני הבית.

שאל הר"ח רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע לכאורה, הלא אמרו חז"ל (סוטה לג.) "לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמית, דאמר רבי יוחנן: כל השואל צרכיו בלשון ארמי, אין מלאכי השרת נזקקין לו (עוורים לו), לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי", ולמה כאן, כאשר אנו מתפללים כי לשנה הבאה נזכה לגאולה, תיקנו לומר זאת בלשון ארמית? אלא מצינו בגמרא (שבת יב:) שכאשר נכנסים לבקר את החולה אפשר להתפלל בלשון ארמית, משום שהשכינה נמצאת למעלה ממראשותיו של חולה, ואין המתפלל צריך שמלאכי השרת יכניסו את תפילתו לפנים מן הפרגוד, אלא התפילה הולכת מיד לפני הקב"ה. והנה במדרש (ויקרא רבה, פרשה לד) נאמר: "אמר ר' אבין: העני הזה עומד על פתחך והקב"ה עומד על ימינו, דכתיב (תהילים קט) 'כי יעמוד לימין אביון. אם נתת לו – דע מי שעומד על ימינו ונותן לך שכרך וכו' ואף אנו, בליל הסדר, לאחר שאנו אומרים "כל דכפין יתי וייכול" ומזמינים את העני, הרי אז אפשר להתפלל לגאולה בלשון ארמי, כי ה' יעמוד לימין אביון והתפילה הולכת אליו, גם בלי עזרת המלאכים!...

כשהגיע הר"ח רבי אליעזר זאב מקרעטשניף זי"ע להא לחמא עניא הרים את ידיו ואמר: רבש"ע! "הא לחמא" – הב לנו פרנסה ואם תאמר "עניא" – ש"יאה עניותא לישראל" (הגינה יא:), הרי תשובתנו היא: "די אכלו אבהתנא" – אבותינו אכלו את העניות די והותר, ומעתה "כל דכפין יתי וייכול"...

"כל דצריך יתי ויפסח" – מסופר על הגה"ק רבי חיים עוזר זי"ע רבה של זיילנא שבליל התקדש החג נגיש אדם אחד אליו ולחש לו על אוזניו כי אין בביתו מאומה לצורכי הפסח לו ולמשפחתו, והוא בוש מלבקש מאחרים שיתנו לו, וכי אין הוא מרגיש בנוח להתארח בבית אחרים. רבי חיים עוזר שנודע בפיקחותו הרבה, עשה עצמו כשומע דבר שאלה ואמר בקול רם: טריפה, כל מה שהכנת לחג הוא טריפה! ואסור לך לאכול מאומה! שמעו בני הקהילה כי אחד מחברייהם הכין את צרכי החג והרב פסק לו שנטרף הכל ואסור באכילה, התארגנו מיד ואספו לו את כל צרכי החג ביד רחבה. כך סייע רבי חיים עוזר לאותו אדם בדרך של כבוד!...

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות – הלילה הזה כולו מצה!

כשהגיע הר"ח בעל האוהב ישראל זי"ע ל"מה נשתנה" היה שואל כך: מאמע! "מה נשתנה הלילה הזה" – מפני מה שונה הלילה הזה של גלות מכל הלילות הקודמים של הגלות? מפני מה ליל הגלות הזה ארוך עד בלי סוף ואין לו קץ ותכלה? ועל כך באה התשובה: מפני ש"הלילה הזה כולו מצה", מפני שהוא מלא "מצה ומריבה" (מלשון "לריב ומצה תצומו ישעיה נ"ח ד'), מלא מחלוקת, מריבות ושנאת חינם, והדבר הזה, בעונותינו הרבים, מאריך את ליל הגלות! אבל תדע לך רבש"ע – סיים הרבי את המה נשתנה – "הלילה הזה כולנו מסובין" – מהלילה אנחנו "כולנו" מסובין יהדיו, אנחנו מתחילים דרך חדשה בהסבה ובכבוד האחד לזולתו! ולכן חושה נא לגאול אותנו!...

ואילו הר"ח בעל הקדושת ציון מבאבוב זי"ע סיפר: שפעם כשהלך להסתכל איך עם הארץ אחד ערך את הסדר, ראה שאחד מן המסובים שואל אותו מהו "כולנו מסובין"? גער אותו עם הארץ בשואל: הרי זו מילה מן המשנה, "סובין הם פסולת החיטים"!!! הכל צחקו, והרבי נאנה: "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות" – מדוע גלות חשוכה זו נמשכת ואין רואים לה סוף. משום שכלנו עשויים "סובין", קליפה היצונית, בלא תוך!...

אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו וכו' משועבדים היינו לפרעה במצרים, ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים.

הפשט הפשוט הוא, שאם ה' לא היה גואל אותנו, אז עד עצם היום הזה היינו נמצאים תחת עול פרעה במצרים. ולכן, אפילו שאנו חכמים ונבונים ואנו יודעים את כל ההיסטוריה, "מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. אבל הגה"ק רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע פירש זאת כך: אל נא נתפתה להאמין כפי הרבה הרוצים שנאמין: שכל העינויים שמענים אותנו אינם אלא מחמת שאנו "נבונים" ו"לא מתקדמים"!!! ואילו היינו יותר משכילים וחכמים היינו יותר נושאים חן בעיני העולם, כי שקר וכזב הוא! כבר ניסינו גם זאת, וגם ה"התקדמות" לא הועילה!... הניסיון המר הזה הוכיח לנו, שהיינו משועבדים "לפרעה במצרים" ואפילו בזמן שהיינו "כולנו חכמים, כולנו נבונים", אפילו בזמן שהיינו אנשים משכילים ונבונים במידה שאין למעלה הימנת!... כי שנאתם של הגויים הם שנאה לשם שנאה, ולא משום דבר אחר!

מעשה ברבי אלעזר וכו' שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרים ביצאת מצרים כל הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

ולכאורה צריך להבין איך העיון התלמידים לומר לרבותיהם מה לעשות, להפסיק לספר ביציאת מצרים ולקרות קר"ש, וכי הם לא ידעו שהגיע זמן קריאת שמע? אלא שמעתי לפרש מכ"ק מרן אדמו"ר ממישקולץ שליט"א על פי דברי הרח"ק מוולוז'שוב זי"ע שעצם סיפור יציאת מצרים יש לו הכח לגרום להשגת ולדעת את האלוקים, כמו שכתוב (שמות יב) "ולמען תספר באזני בנך וכו' וידעתם כי אני ה'", דהיינו שעל ידי שתספר, תגיע למדרגה הנעלה של ידיעת ה'. והנה מצוות קריאת שמע הוא, שנקבל עלינו עול מלכות שמים ולהמליך עלינו את הקב"ה. וזה מה שאמרו תלמידיהם: "רבותינו" – לאחר סיפור יציאת מצרים כל הלילה, כבר הגעתם לידיעת ה' בכדי לקבל עול מלכות שמים, וא"כ אפשר כבר לקרות קריאת שמע!...

ואילו אשתקד בליל הסדר הוסיף כ"ק מרן אדמו"ר ממישקולץ שליט"א עוד הסבר מיוחד: הדנה יש שני סוגי ניסיונות לאדם. האחד ניסיון העוני, דהיינו שהדברים לא מסתדרים ואז מגיע לייאוש ח"ו ומאבד את האמונה, והשני ניסיון העושר שהכל מסתדר ואז ח"ו בבחינת "וישמן ישורון ויבעט". והנה קריאת שמע של שחרית וערבית רומז שאדם צריך לקבל עליו עול מלכות שמים ולהאמין בהקב"ה בכל מצב שהוא בין כשהוא במצב של "ערבית" – בבחינת העוני והצער, ובין כשהוא במצב של "שחרית" שהכל מאיר וזורח. כדברי הרח"ק בעל השפת אמת זי"ע על דברי הגמרא (ברכות יב) "כל שלא אמר אמת ויצבי שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו, שנאמר "להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות". דאדם שאומר "אמת ויצבי שחרית" – רק במצב של שחרית, כשמוט לו, ואינו אומר "אמת ואמונה ערבית" – אף במצב שלא נראה לו טוב, לא יצא ידי חובתו, דגם שהמצב בבחינת "ערבית" צריכים להתחזק באמת ובאמונה ולהאמין שהקב"ה הכל יכול. והנה רבי אלעזר ורבי יהושע וכו' היו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, דהיינו שהיו מספרים שהקב"ה גאל אותם ממצרים שהוא בבחינת לילה – עבודה קשה ומפרכת קושי השעבוד, וע"י כך הגיעו לאמונה שגם כשהוא בבחינת לילה אין צריכים להתייאש, אלא לבטוח בהקב"ה. לכן "באו תלמידיהם ואמרו להם הגיע זמן קריאת שמע של 'שחרית'! – הגיע הזמן שתלמדו אותנו גם איך לעמוד בניסיון השני – ניסיון העושר שהוא בבחינת שחרית שגם אז צריכים להישאר נאמן להקב"ה ולא נהיה בבחינת "וישמן ישורון ויבעט"

אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא, שנאמר: למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ימי חיך הימים כל ימי חיך הלילות.

איזה קשר יש, לכאורה, בין העובדה שרבי אלעזר בן עזריה נראה כבן שבעים שנה לאחר שנעשה לו גם נולדו לו שערות לבנות (כדאיתא בברכות כח), לבין זה שלא ניצח את חבריו ולקבוע הלכה שתיאמר יציאת מצרים? פנינה מופלאה על כך, מובאת בשמו של הרח"ק רבי יהונתן אייבשיץ זי"ע. הגמרא שם מספרת, כי כאשר הציעו לר' אלעזר בן עזריה לכהן כנשיא, הלך להימלך באשתו. אמרה לו: הלא יתכן שלמחר יעבירו אותך מנשיאותך? השיב לה במשל: "כדאי לאדם להשתמש בכוס זכוכית יקרה גם אם הוא יודע שמחר תישבר..." אמרה לו: והלא אין לך שערות לבנות של יודקה, וכיצד תשמש כנשיא? ומספרת הגמ' שהתרחש לו גם, וצמחו לו שמונה עשרה שורות של שיער שיבה, כמניין שנותיו באותו זמן. לכאורה יש להעיר, שלא מצאנו שרבי אלעזר בן עזריה השיב לאשתו על טענתה שאין לו זקן לבן? ולו ביקש להשיב לה, היה משיב לה מדרשת חז"ל (פסחים כב) "שמעון העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה, כיון שהגיע ל"את ה' אלוקך תירא" – פירש וכו', עד שבא ר' עקיבא ודרש: "את ה' אלוקך תירא – לרבות תלמידי חכמים שיהא מוראם עליך". אולם הוא לא השיב לה כך, מפני ענוותנותו, עד שנעשה לו גם ושוב לא היה צריך לתשובה זו. אך לפי זה יהיה קשה: למה עשה הקב"ה גם לחינם, הלא "את ה' אלוקך תירא – לרבות תלמידי חכמים, ובדאי יכבדוהו למרות גילו הצעיר? אלא מכאן ראינו לכאורה שאין דורשים מ"את". והנה, כאן נאמר "למען תזכור את יום צאתך", ולכאורה קשה: למה לא

דורשים "את – לרבות הלילות", ולמה לנו "כל ימי חיך" כדי לרבות את הלילות? אלא ודאי שלא דורשים "את" לרבות. ועכשיו נבין את דברי ר' אלעזר בן עזריה: "הרי אני כבן שבעים שנה", דהיינו: שנעשה לי גם זקני הפך לבן, ואף שלכאורה לא היה צריך לנס זה כדי שיהיו דברי נשמעים, שהרי דורשים מ"את ה' אלוקך תירא – לרבות תלמידי חכמים?" אלא ודאי שלא דורשים "את", ולפי זה גם "את" יום צאתך" לא דורשים, ולכן לא זכיתי שתיאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן זומא...

למען תזכור את יום צאתך ממצרים כל ימי חיך וכו'

כמה גדול העניין של מצוות "זכירת יציאת מצרים" שהיא בעצם הבסיס לאמונתנו בהקב"ה, שגאלנו מעבדות לחרות, וכמו שכתוב: "ואילו לא הוציא הקב"ה אותנו ממצרים הרי אנו ובנינו וכו' משועבדים היינו לפרעה" עד עצם היום הזה! ולכן יש מצווה מיוחדת, שכל אדם יזכור תמיד את "יציאת מצרים" כל ימי חייו ובכך יחזק אמונתו בבורא עולם!...

ולחמיהו עד כמה חשובה אותה מצווה של "סיפור זכירת יציאת מצרים", נביא בפניכם את הסיפור הבא: אצל הרח"ק מפריסוב זי"ע (נכד היהודי הקדוש) הגיע פעם יהודי עם פתקא (קוויטל), ובו פירט את תלאותיו וצרותיו שעובר ר"ל. הצדיק קרא שוב ושוב את הפיתקה, והבחין, ששם האיש הוא "מנשה פסח", הפטיר הצדיק ואמר: "מנשה פסח" איז נישט קיין נאמען ("מנשה פסח" – זה לא שם...), היהודי לא הבין את כוונתו הקדושה והלך לו. כעבור זמן הגיע עוד פעם לרבי ושוב נתן קוויטל, והדבר חזר על עצמו. היהודי נשאר נבוך ולא הבין כוונתו הק'. כעבור זמן שוב יצא לו עוד פעם לעבור דרך העיר פריסוב והחליט להיכנס להתברך מפי הצדיק, אך משום מה כתב הגבאי בפתק רק את השם "פסח" בלי לכתוב את השם הנוסף "מנשה". כשנכנס האיש להצדיק וקרא את הקוויטל, אמר הצדיק הנך רואה, הרי אמרתי לך ש"מנשה פסח" זה בכלל לא שם! סבלנותו של היהודי כבר פקעה ואמר: "רבי איני מבין מה רצונכם ממני", זה השם שאבי נתן לי כבר, ומדוע שם זה אינו שם?...

שאלו הצדיק האם יש באפשרותך להישאר ולהתארח אצלי בשבת, ענה כן. טוב מאוד! אמר הצדיק. בשעת קריאת התורה בשבת קודש, צויה הרבי שיכבדו את האיש – ב"עליה לתורה", כמובן, שכשקראו לו לעלות לתורה קראוהו בשם: "יעמוד ר' "מנשה פסח", ועלה לברך, כשבירך הברכה השניה אחרי קריאת התורה ניגש הרבי לכימה והכריז: מי שברך וכו' ויקרא שמו בישראל "זכירה פסח"...

הם עמוק הושלך בבית המדרש וכולם עמדו פעורי פה המומים ומשתוממים להבין משמעות ועמקות הדבר, מה פשר הדבר הזה. לתדהמתם ופליאת הנוכחים הסביר הרבי את מעשהו, וכך אמר: השם "מנשה" פירושו "שכחה" כמו "כי נשני אלוקים", ועל סיפור יציאת מצרים מצווה אותנו התורה הקדושה "למען תזכור את יום צאתך ממצרים כל ימי חיך", אם כן? איך מתאים בכלל לקרוא את השם "מנשה פסח" שמשמעותו מכך חס וחלילה: "לשכוח את הפסח".... ולכן שמו יהיה מהיום והלאה – "זכריה פסח" – מלשון זכירה... ומעתה יזכור זכריה את הפסח כל ימי חייו ויצא מכל הצרות!...

כנגד ארבעה בנים דברה תורה, אחד חכם ואחד רשע וכו'.

הנה ידוע שצדיקי הדורות היו נוהגין ללכת לראות את הסדרים של הכפריים ואנשים הפשוטים ואיך שאמרו את ההגדה בשניאות גדולות, אבל היות שאמרו זאת מתוך תמימות ואמונה פשוטה גרמו על ידי זה שמחה גדולה בעולמות העליונים, והיו הצדיקים עושים מכך "מטעמים" כלפי שמיא... סיפר הרח"ק ר' שלום מקאמינקא זי"ע לרבו ה"שר שלום מבעלזא זי"ע, מה שראו עיניו אצל כפרי בעת ערכו את הסדר. וכך סיפר: כשעמדתי מאחורי הדלת שמעתי איך שהכפרי אומר את ההגדה וכולם עונים אחריו, וכשהגיע הכפרי לקטע של אחד חכם וכו' שם יד ימינו על עינו כאילו הוא קורא קריאת שמע, ובהתלהבותו צעק, א-ה-ד! חכם. א-ה-ד! רשע. וכל המסובבים אתו ענו אחריו... כשמוע הרח"ק מבעלזא את סיפורו זה, הבין שאין זה סיפור בעלמא ופירשה מעצמו לפני השומעים ואמר: הנה ימים באים אשר רוח הטומאה יתבער ויחלף כליל ומלאה הארץ דעה את ד' וכל בני בשר יקראו בשם ה' ויעבדוהו שכם אחד, ותחת אשר היום רק החכם יודע שד' אחד ושמו אחד, ידעו אז כולם מיחודו ואהודותו יתברך שמו בעולם, וזהו הטמון ברמו כמעשה הזה, שהחכם הרשע התם והשאינו יודע לשאול, כולם יצעקו א-ה-ד!

הוסף הרח"ק מבעלזא רמז לזה, בדברי בעל הגדה הנאמרים לעיל, "הגיע זמן קריאת שמע של שחרית". כי תיבת "שחרית" נוסריקון, חכם רשע תם שאינו יודע, ורצונו לומר שאנו מתפללים לך שיניענו למועד ולזמן הלז אשר כל הארבעה בנים הנרמזים בתיבת שחרית יקראו קריאת שמע, וידעו שהקב"ה יחיד ואין יחידות כמוהו בשום פנים!...

כנגד ארבעה בנים דברה תורה, אחד חכם, ואחד רשע, ואחד תם, ואחד שאינו יודע לשאול.

לכאורה קשה, מדוע ישנה וי"ו החיבור במילים "אחד חכם ואחד רשע" שלכאורה נראית כמוותרת, כי הנכון היה לכתוב: "אחד חכם אחד רשע אחד תם ואחד שאינו יודע לשאול?" אלא הסביר כ"ק מרן אדמו"ר ממישקולץ שליט"א תירוץ עמוק ונפלא מאד! דישנם שני סוגי אנשים, ישנו אדם 'חכם' שיוודע כי כל הקורה אותו לטוב ולרע זהו מאת הקב"ה בלבד, והוא המכווין את כל הדברים שקורה לאדם באשר הוא, ואילו הוא עצמו רק השליח המקבל או עושה את הדברים. אך ישנו סוג של אדם שני 'רשע', שהכל הוא תולה אך ורק בו, הוא המוציא! הוא המוכשר! ולכל ההצלחות הוא אחראי, ואת הקב"ה הוא שם במדרגה שניה, כלומר, הוא אומר לעצמו: בזכותי הכל מצליח ובזכות כישרונותי הברוכים הגעתי להישגים הללו. וכן גם הקב"ה עוזר לי... וזה אשר רצה בעל ההגדה להדגיש לנו: שהמאמין אך ורק ב"אחד" – בהקב"ה, הרי הוא חכם. אבל "ואחד" המאמין גם בכוחות עצמו, הרי הוא כאומר "ואחד" – שנותן השיבות גם לכוחות נוספים, הרי הוא רשע!...

ומעין זה, גם נרמז בנאמר בהגדה: "שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו" – זה שלא די ברור לנו שרק 'אחד' – הקב"ה בלבד, הוא מנהיגנו, זוהי הסיבה שעומדים עלינו לכלותינו...

שאל הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע שלכאורה לפי כללי הדקדוק (דבר והיפוכו), היה צריך להיות כתוב: אחד חכם, ואחד תם, ואחד כ" – אחד רשע, ואחד שאינו יודע לישאול? ומדוע משונה כאן הסדר? אלא ענה ואמר: בעל ההגדה העמיד את הרשע לפני התם, משום שהשומע עומד במדרגה נמוכה עוד יותר מן הרשע!... רשע יכול לשוב מרשעותו ולהיות בעל תשובה, ואילו השומע – אין לפניו אפילו דרך תשובה...

שאל הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשוב זי"ע מדוע סידר בעל ההגדה את הרשע ליד החכם ולא העמידו בסוף רשימת הבנים כפי שצריכים להתנהג עם רשע?... אלא תירץ ואמר: בכוונה, עשה כך בעל ההגדה! משום שאם הרשע היה עומד על יד – ה"תם" וליד ה"שאינו יודע לישאול", היה פונה להשפיע עליהם מרשעותו... ועד שהחכם היה מניע אליו לסכל את מזימתו, היה עושה בהם שמות... על כן העמידו החכם לידו, כדי שיפקח עליו ולשמור שלא יזיק...

הרה"ק רבי דודל מטאלנה זי"ע היה אומר בדרך צחות: "עני" כולל בתוכו את כל ארבעת הבנים יחד!... הוא "חכם", שכן "לא לחכמים לחם", הוא רשע, שכן "לווה רשע ולא ישלם", הוא תם, שכן אצלו "תם הכסף", ו"שאינו יודע לשאול" הוא פשוט – משום שאין לו ממי לשאול וללוות...

חכם מה הוא אומר, מה העדות והחוקים אשר צוה ה' אלוקינו אתכם וכו', רשע מה הוא אומר, מה העבודה הזאת לכם וכו'...

על כך מעיר הגר"א מוילנא זי"ע את ההערה הקצרה: "וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך" (קהלת ב' יג). ולכאורה אינו מובן מה כוונת הגר"א בהערה זו? אלא מסבירים: הגאון מוילנא – מתכוון להשיב בזה על השאלה הנודעת: במה נבדלת שאלתו של החכם, האומר: "מה העדות וכו' אשר צוה ה' אלוקינו אתכם", משאלתו של הרשע – "מה העבודה הזאת לכם?" במה "אתכם" טוב יותר מ"לכם"? ועל כך מעיר הגר"א, כי "יתרון לחכמה מן הסכלות" – יתרונה של שאלת החכם משאלתו של הרשע הוא: "כיתרון האור מן החושך" – בבריות האור נזכר שם אלוהים: "ויקרא אלוהים לאור יום", כנגד זה בחושך נאמר שם: "ולחושך קרא לילה". ובוה גם ההבדל בין החכם, שבשאלתו הוא מזכיר שם שמים והוא אומר: "אשר צוה ה' אלוקינו אתכם", ובין הרשע, האומר: "מה העבודה הזאת לכם", ואינו מזכיר בשאלתו את שם שמים...

חכם מה הוא אומר מה העדות והחוקים אשר צוה ה' אלוקינו אתכם. ואף אתה אמר לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן.

כבר תמחו הרבה, מאחר שהחכם שואל לטעמים של העדות החוקים והמשפטים (כדברי הרמב"ן דברים ו.כ), מדוע אין משיבים על שאלתו אלא מלמדים אותו הלכות הפסח? הנה"ק רבי שמעון סופר זי"ע רבה של קראקא ענה על כך תשובה ע"י מעשה שקרה עמו: בימי נעוריו קלטה אוונו חקירה בעניני אמונה, שהסעירה את מוחו והעסיקה

עשתונותיו. פנה והציעה לפני אביו הנה"ק בעל החתם סופר זי"ע. שמע, ולא ענהו דבר. הרע בעיניו, והלך ממורמר. כעבור כמה ימים קראו אביו, הזכירו את השאלה וענהו תשובה מאירת עיניים, שפזרה את הערפלים והזריחה אור גדול. ואמר לו: "מלכתחילה לא היתה כאן שאלה – ולמה לא השבתיך מיד, כדי להורדתך שאין להתבלבל בגלל קושיא, ויש לדעת שלכל שאלה יש תשובה, גם אם אינו יודעה!..."

רשע מה הוא אומר וכו' ואף אתה הקהה את שניו
הרבה שואלים מהו העונש הזה להקהות ולהוריד לו את השיניים?
היה אומר הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע – השם יתברך ברא לאדם שתי חומות ללשון, אלו השיניים והשפתיים, השומרות כחומה בצורה על לשונו, שלא יוציא דבר שאינו הנון. אך אותו רשע המגביר לשונו להלך בגדולות ואינו שומר את פיו, "הקהה את שיניו" כי למה לו חומה?...

מסופר על הנה"ק החיד"א זי"ע שפגש פעם באיש אחד שהיה רגיל לגלח את זקנו, כששאלו על כך השיב: אני רוצה להיות כמו שהקב"ה ברא אותי, ומכיון שנבראתי בלי זקן, לכן גם עכשיו אני רוצה להיות כן!... ואלמלי רצה הקב"ה שאלך עם "חתימת זקן" למה לא ברא אותי כן?... השיב לו החיד"א, עכשיו מובן לו מה שהבעל הגדה אומר על הבן הרשע בלשון "הקהה את שיניו", דמכיון שהוא מוען שרוצה להיות כפי שנברא, אם כן הלא נבראת בלי שיניים, ולכן "הקהה את שיניו"... תישאר כמו שנבראת...

בספר לב העברי מובא הסבר מעניין – לטעם העונש הזה של "הקהה את שיניו", ולא עונש אחר: על פי מה שכתוב במדרש תלפיות, כי לכל אדם ישראל יש ל"ב שיניים בפה, ואילו לאומות העולם יש רק ל"א שיניים! (מעניין לבדוק ולראות את זה...) ורמז לדבר הוא, בפסוק: "לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום" – ומפרשים את זה כך: ל"א עשה כן לכל גוי – לגוי יש ל"א שיניים, אבל "ומשפטים" – לשומרי משפטי של הקב"ה, "בל ידעום" – להם יש כבר ל"ב שיניים!... והנה בשו"ע (הושן משפט סימן ל"ד סעיף כ"ב) נפסק: שאפיקורס יותר גרוע מעכו"ם, ואם כן, הרשע שכפר בעיקר והוציא את עצמו מכלל ישראל, יש להקהות את שיניו כדי שיהיו לו רק ל"א שיניים, ולא ל"ב!...

בשם המהר"ם שיק זי"ע מובא כי הנה הרשע לעולם אינו מתחיל דרכו אלא בזה שמוזלזל בגדרים שגזרו לנו חכמינו זכרונם לברכה. ובסופו של דבר הוא מקציץ במצוות ודברים חשובים יותר ויותר. וזה כוונת שאלתו: "מה העבודה הקשה הזאת לכם" – כלומר הרי מן התורה אינו עובר בכל יראה ובל ימצא אלא בשיעור כזית או ככותבת, אלא שרבנן גדרו והוסיפו חומרה שיהא איסור חמץ גם במשהו, א"כ מדוע צריכים לדקדק כ"כ בקושי וזהירות על ביעור החמץ ואפיית המצות, ולמה לנו כל עבודת הנשים הכשרות והצנועות בערב פסח, ואמנם בתוכו ופנימיותו אינו הפיץ לקיים את מצוות התורה והיינו שהוציא את עצמו מן הכלל וכפר בעיקר, אלא שתחילת דרכו היא לזלזל בחומרות, וזו גם הכוונה בהמשך הדברים "ואף אתה הקהה את שניו ואמור לו", דלכאורה הלא עיקר הדיבור תלוי בלשון ככתוב "מוות והיים ביד הלשון", ולמה נקט השינים, אלא כי אלו נבראו כדי לשים מהסום וגדר לפה (ערכין טו): שלא ידבר מה שאינו צריך, ולדבריו של הרשע שאין צריך בגדרים והומרות, אם כן, אין צורך גם בשינים השומרים את הלשון, לכך "הקהה את שיניו"...

בשם הרה"ק בעל הייטב לב מסיגט זי"ע מובא, דהנה החילוק בין אדם רשע לאדם רע הוא, שבאדם 'רשע' יכול להיות גם כן מידות טובות הרבה, ויכול להיות גם כן טוב לשמים וטוב לבריות, אלא לפעמים הוא עושה מעשה רשעות לאדם, ועל אותה הרעה נקרא רשע. לא כן האדם רע, שהוא רע לגמרי, רע לשמים ורע לבריות, ואין בו שום מידה טובה, רק רע כל היום. וזה הוא שאמר בעל ההגדה: "ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל", כלומר מכל המידות טובות, ואין בו שום מידה טובה, א"כ הוא רע לגמרי, ולא רק רשע לבד, ע"כ "הקהה את שיניו" – כלומר הקהה את השיניים, של היינו הקהה את האות ש' מתיבת רשע, ואז נשאר האותיות רע'...

ובספר מתוק האור מובא הסבר נוסף: "רשע" בגימטריא 570. "שניו" בגימטריא 366. רשע פחות שניו עולה 204. 204 בגימטריא צדיק. הרי לנו, שכאשר מורידים ל"רשע" את "שניו", מקבלים "צדיק"...

ואף אתה הקהה את שניו.
מהו הכוונה "הקהה את שיניו"? איך הסביר הרה"ק בעל הצמח דוד מדינוב זי"ע – הרי כל כוחו של הרשע הוא מהאות "שיי", כי בלי זה, הוא רק רע, והוא נהיה בטל ומבוטל, וכשמוסיפים לו "שיי" הוא נהיה "רשע", לכן התקנה לו "הקהה את שיניו" – לקחת ממנו את האות "שיי"...

יש ששאלו מדוע ללכת ישר – בכח עם הרשע ולהקחות את שנינו, האם אי אפשר ללכת ולהסביר לו בדרכי נועם ובייכוח אמיתי את מעותו? על כך מסופר הסיפור הבא: הגה"ק רבי ישראל מפלנט זי"ע בא בלוויית כמה מגדולי התורה שבליטא, לדון עם הרה"ק בעל החידושי הרי"ם זי"ע בדרכים ללחום בהתנכלויות המשכילים. היו בין הנאספים שצידדו בדרכי נועם ואמצעי שכנוע, הרבי לעומתם דגל ביד חזקה ובמלחמת תנופה. שאל אחד

הרבנים בחי"ק: תמהני, מדוע אין צדיקי פולין מכוונים בתפילת שמונה עשרה "ולמלשינים אל תהי תקוה" כלפי אותם משכילים, ומנחילים להם מפלה בתפילתם? נתן בו הרבי עינו וענה על אתר: אילו היו המשכילים מכוונים כלפינו באומרים "על הצדיקים ועל החסידים", היה די עבורנו לכונן עליהם בברכת "ולמלשינים". עתה, שהם קמים ולוחמים בנו – יש להשיב להם מנה אפיים!...

כן הסביר הרה"ק רבי יואל מסאטמר זי"ע את הנאמר: "אחד חכם ואחד רשע", דהרי לכאורה נכון יותר לומר אחד "צדיק" ואחד רשע, וזהו דבר והיפוכו? אלא שרצה ללמדנו שלעומת הרשע הבא לנגדנו, לא תועיל מדרגת "צדיק" לבדה, כי הרשע לוחם בערמומיות בשקר וביוף נגד הצדיק, שאינו מעלה על הדעת כי בהתנהגות הרשע טמון שורש רע. לפיכך צריך האדם להיות "ערום" ביראה (ברכות יו.), ובנוסף למדרגת "צדיק" עליו להיות גם "חכם", שישכיל להסיר המסוה מעל כוונותיו הרעות של הרשע!...

ואף אתה הקחה את שניו.

הפשט הפשוט הוא "הקחה את שניו" – תן לו תשובה מוחצת ותעמיד אותו במקומו בכדי שלא יוכל יותר לפתוח את הפה ולהשטין על ה' ועל כל דבר שבקדושה!... אל הגה"ק העילוי הידוע מרוגאצ'יב זי"ע הגיע יום אחד איש רשע בעל גאווה ורע מעללים שנשמה לשאול שאלות וחקירות טיפשיות את הגאון ובדרך זו ללגלג על דרכו הידועה. אמר לו הרוגאצ'יב: גם אני רוצה לחקור, כשעושים קנין משיכה בבהמה ונותנים מכה לבהמה כדי שתרוץ, מדוע היא רצה, האם בגלל שהיא מפחדת לקבל עוד מכה, או בגלל שכשהיא מותרקת אינה רואה את המקל ממרחק של שני מטר. הביט עליו אותו רשע בתמיהה ואמר: סליחה כבוד הרב, אבל שאלה זו צריך להפנות לעגלון, האם אני עגלון, תמה האיש?.. ענה לו הרוגאצ'יב: וכי שאלתי אותך בתור עגלון? שאלתי אותך בתור בהמה!...

פעם בא אל המלבי"ם משכיל אחד, לבקש מהרב הסכמה על ספר שכתב על מילים נרדפות בלשון הקודש. לא מצאו בביתו והלך לבית הכנסת. ראה המלבי"ם יהודי לא מוכר נכנס אל בית הכנסת ושאל אותו: "מאיפה כבודו?" ענה המשכיל: "מאבא ואמא"... השב המלבי"ם שאולי לא הבין הלה את השאלה ושאל: "כן, אבל מאיפה באת?" ענה המשכיל: "מארבע רוחות השמים"... הבין המלבי"ם עם מי יש לו עסק ועזבו לנפשו. לאחר זמן כששב המלבי"ם לביתו, דפק האיש על דלת ביתו, ואז הלמה בו ההכרה שהאיש שפנה אליו בבית הכנסת הוא – הוא המלבי"ם. אמר לו המשכיל: "באתי לבקש מהרב הסכמה על ספר שכתבתי, שענינו מילים נרדפות בלשון הקודש". אמר לו הרב: "אתן לך הסכמה, אבל קודם אמור לי מה ההבדל בין שרץ לשקץ?" לא ידע המשכיל את ההבדל, והמשיך הרב ואמר: "שרץ – בא מארבע רוחות השמים, שקץ – בא מאבא ואמא"... הקחה את שניו!...

אחד מאלו שיש להקחות את שניהם פנה בטרוניה אל הגה"ק רבי יהונתן אבישי זי"ע: מדוע נאמר בהגדה שיש להקחות את שניו הבן הרשע, והלא בתורה משיבים לו בנחת, ככתוב: "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, ואמרתם זבח פסח הוא לה'! ענה: "הלא תשובתך בצדק! בתורה מתקבצים הרשעים בכנפיה ושואלים בחבורה, ואם נקום להקחות את שניהם תפתח קטטה ותגרה, הרשתה התורה להשיבם בנחת. אבל בהגדה בא רשע אחד – ומי יתאפק מהקחות שניו!..." מפני המלגלג הפו!...

הגה"ק בעל המשרת משה זי"ע נשא דרשת שבת הגדול ברוב הריפות ובקיאות, הכל האוינו, מרותקים, ולפתע קפץ אחד מבני "איסתרא בלנינא" ונסה לפרוץ דבריו, וכל השישים לקנטר הצטרפו בשמחה. נענה הרב ואמר: "כנגד ארבעה בניס דברה תורה, אבל בעוד שאת שאלת החכם והתם מביאה היא בלשון יחיד, 'כי ישאלך בנך', הרי שאלת הרשע מובאת בלשון רבים: 'כי יאמרו אליכם בניכם'. ומדוע? משום שהחכם הפץ באמת ללכת את הענין. לפיכך פונה הוא אל הרב בייחודות, לאחר הדרשה, שואל שאלתו, ומקבל תשובה מפורטת

ומנומקת. אבל הבן 'ההוא' כל כוונתו לקנטר. ולפיכך שואל הוא דווקא בפרהסיא, בתקוה להביך את הדורש"...

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם וכו' לכם ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל!

מפני מה לא היה נגאל? מפני שהשי"ת צוה: "ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף ועל הבתים וכו' והיה הדם לכם לאות על הבתים וכו' וראיתי את הדם ופסחתי עליכם" (שמות יב.ז-יג), ואילו הרשע הזה, המוציא עצמו מן הכלל ומכריז ומודיע: "לכם ולא לו", אילו היה שם היה בוודאי מתבייש לתת על פתח ביתו אות, המעיד שבבית הזה גר יהודי, וממילא לא היה המשחית פוסח על ביתו, ולפיכך: "אילו היה שם – לא היה נגאל!..."

אבל הרה"ק רבי אברהם מטשכנ'ב זי"ע היה מסביר כך: הרשע שואל: "מה העבודה הזאת לכם? לשם מה דרושה כל עבודת השם הזאת, כל עיקרי האמונה והמנהגים הקדומים? בשביל לעבוד את ה' די ככוונת הלב, "רחמנא ליבא בעי". כל העניין הזה, טוען הוא, אינו אלא "לכם", בשבילכם, בריות מוגבלות ואנשים קטנים, אבל "ולא לו", לא לאדם המשכיל, ההוגה!... אבל בטענה זו בלבד הוא "כופר בעיקר", כופר בעיקרי התורה, שהם מתבטאים בעיקר במצוות המעשיות, ולפיכך – "אילו היה שם לא היה נגאל", שכן לעבוד את ה' בלב בלבד, הרי אפשר גם במצרים, ולא דווקא בארץ ישראל!...

רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם וכו' לכם ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל!

שאל הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע – הרי את שאלת הרשע המובאת כאן, אנו מוצאים בפסוק בפרשת בא (שמות יב. כו) "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם", אולם בפסוק לא מצאנו רמז לכך שזוהי שאלת הבן הרשע. מניין, איכ, למדו חז"ל שהבן הרשע הוא ששואל שאלה זאת? אלא הסביר וענה: אם נסתכל, נשים לב לשניו בלשונות הפסוקים: בפסוק (שמות יג. יג) "והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת" – הבן שואל, וכך גם בפסוק (דברים ו. ב) "כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחוקים וגו'", שאף הוא נאמר בלשון שאלה, ורק בפסוק שבו הלשון הוא "מה העבודה הזאת לכם", הבן אינו שואל ומבקש תשובה, אלא אומר... ולכן מובן שזהו הבן הרשע!...

הוסיף על כך בנו הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע שלפי זה נוכל לפרש את מה שנאמר בתשובה לבן החכם: "ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין וכו'", ולכאורה המילים "כהלכות הפסח" הם ללא צורך? אלא, מצינו בגמ' (הוריות י:) "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב 'כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם?' משל לשני בני אדם שצלו פסחיהם, אחד אכלו לשם מצוה ואחד אכלו לשם אכילה גסה, זה שאכלו לשם מצוה – צדיקים ילכו בהם, זה שאכלו לשם אכילה גסה – ופושעים יכשלו בהם". נמצא לפי זה, ששיך לקיים את מצוות ה' כחכם – או כרשע. וזה כוונת בעל ההגדה: "ואף אתה אמור לו", לחכם באמירה רכה, "כהלכות הפסח", כלומר: כשם שבעשיית קרבן פסח שייך להיות צדיק ורשע, כך גם כאשר שואלים שאלות ניתן לשאול כצדיק או לשאול כרשע, ורק מאחר ששאלת כצדיק משיבים לך כהוגן, אבל לרשע, שאין בדעתו לקיים מצוות ה', מקהין את שניו למרות שלכאורה גם הוא שואל את אותה שאלה!...

הגה"ק בעל האבן האזל זי"ע הסביר שזהו גם כוונת בעל ההגדה באומרו על הרשע – "ולפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר". דלכאורה היה צריך לומר להיפך "ולפי שכפר בעיקר הוציא עצמו מן הכלל", כלומר שהכפירה בעיקר היא אשר הבדילה אותו מן הכלל, ולא להיפך שעל ידי שיצא מן הכלל נהפך לכופר בעיקר. ויש לפרש על פי מה ששמעתי על גאון אחד, שאמר לו אחד מן המשכילים שיש לו כמה שאלות וקושיות על דרך היהדות הנאמנה. ענה לו אותו גאון, אם היה לך "קושיות" הייתי יכול ליישב לך קושיותך, אבל הבעיה היא, שלך יש "תירוצים", אינך רוצה וחפץ בשמירת התורה, ואתה צריך "לתרץ" עצמך מדוע אינך שומר המצוות, ולכך הנך ממוציא "קושיות", ואני דרכי לומר תירוצים על קושיות ולא תירוצים על תירוצים! וזה "ולפי שהוציא עצמו מן הכלל", רוצה הוא לצאת מן הכלל, ללכת אחר תאוות לבו, וזה אשר גורם לו להיות "כופר בעיקר"...

הגה"ק החיד"א זי"ע מביא סיפור, שבזמן הרה"ק רבי חיים ויטאל זי"ע, אירע שאדם אחד שבר את רגלו בליל ראשון של פסח, ושאלו למהרר"ו כיצד יתכן הדבר, הלא ליל שימורים הוא, גילה מהרר"ו סודו ואמר: כי אותו האיש הלך כדי לעבור עבירה בלילה ההוא, ועל כן באה אליו צרה זו. ונראה שסבר "ש"ליל שימורים" נאמר רק לגבי מי שאינו חוטא בלילה הזה, ולא למי שנכשל וחוטא גם בלילה הזה. וזה שאמר הבן הרשע, "מה העבודה הזאת לכם", כלומר מה התועלת בקרבן פסח, אחר שענינו הרוואות כי גם בלילה

הזה יקרה מקרה ופגע לבני אדם. אולם האמת היא כי ליל שימורים הוא אך ורק "לכם, ולא לז", כי הוא חוטא גם בלילה הזה, ולכן "אילו היה שם לא היה נגאל", כי הטאוי היו גורמים שלא היה נשמר...

בספר **שמן המזר** הובא דיוק: למה שאלת הרשע נאמרת בתורה בלשון רבים: "זהה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם", ואילו שאלת החכם נאמרת בלשון יחיד: "כי ישאלך בנך?" והביא יישוב לכך בשם הגה"ק בעל **משרת משה זי"ע** – שהחכם שואל רק בינו לבין עצמו, מחשש פן לא יידע הנשאל להשיב לו וילבין פניו ברבים. אבל הרשע, שכוונתו אינה אלא לקנטר, שואל דווקא בפהרסייה!...

באופן אחר ביאר הגה"ק בעל הפרחי **ששונה זי"ע** – החכם דורש רק את האמת, ואמת יש רק אחת. הרשע, לעומת זאת, בשקר יסודו, ושקרים יש לרוב...

יכול מראש חודש תלמוד לומר ביום היא, אי ביום ההוא יכול מבעוד יום, תלמוד לומר בעבור זה, בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך....

הנה ידוע ומפורסם, שצדיקים רבים אהבו ללכת להסתכל ולראות את הסדרים שעורכים הכפריים והאנשים הפשוטים, ואף לשמוע איך שאמרו את ההגדה בשניאות גדולות... אבל היות שהיו אומרים זאת מתוך תמימות ואמונה פשוטה, גרמו על ידי כך שמהו גדולה בשם על כורמים, ואף היו צדיקים שהיו לוקחים את אותם שניאות וממליצים על ידיהם, סגנוניה ושבה כלפי שמיא... וכך מסופר שפעם אחת, בעת שהלך הרח"ק המהרי"ד **מבעלזא זי"ע** לראות את המוני העם בעת עריכת ליל הסדר, שמע שכפרי אחד אומר: "בשעה שיש מצה ומרור 'מוחתנים' לפניך..."

הלך הרבי לביתו ועשה מכך "ממעמים" כלפי שמיא ואמר: מסופר על עשיר אחד שהיה לו בת מהוללה והיפוש לה התן מתאים, כשהגיע לאחת הישיבות בה למדו בחורים תלמידי חכמים ועילויים... פגש את ראש הישיבה וסיפר לו את מבוקשו, מיד לקחו ראש הישיבה ונכנסו עמו לבית המדרש, והראה לו: "זה הבחור! אמנם, הוא לבוש קרעים, אך הוא משובח ומהולל בתורה ויראה, מיד נכנס האב איתו בדברים, וראה כי הנה, אמת הוא הדבר, מיד במקום ערך הגביר "תנאים" במהירות, וזאת מפני, כי הגביר חשש שלא יתחרט הבחור... כמוכן שלא היה מוכן שם כלום על השולחן, מלבד פת חריבה, אבל מה לא עושים בשביל כזה התן. כמוכן, שמיד אח"כ לקח הגביר את החתן, והלבישו בגדים נאים כראוי וכיאה לחתנו. אך בסתר... כשהתנו לא שם לב, לקח הגביר חתיכה מהבגד הישן והחביאו בכיסו...

לימים אחרי ההתונה, כשהחתן לא כיבד את חמיו כראוי, הוציא חמיו הגביר, את חתיכת הבד והראה לו: "ראה נא באיזה מצב היית והוצאתי אותך מזה, ראה נא לכבדני במידת הכרת הטוב!"... מיד הוציא גם החתן מכיסו חתיכת לחם הרבה שאף הוא החביא בכיסו בעת התנאים, ואמר לחמיו: "ראה גם אתה, איך חשקת בי לקחת אותי לחתן, ולא רצית לחכות כלל אף להכין סעודה כנהוג!"...

הרים הרבי את ידו כלפי מעלה ואמר: אוי כמה יפה אמר אותו כפרי! "בשעה שמצה ומרור 'מוחתנים' לפניך..." כי גם איתנו זה כך: כשאנחנו לא מתנהגים כראוי וחס וחלילה חוטאים, מוציא לנו הקב"ה את המרור בלילה הזה ואומר לנו: ראו! באיזה מצב שפל הייתם, ואיך הייתם שקועים במ"ט שערי טומאה במצרים עד שהצלחתי להוציאכם ביד חזקה! ולקחתי אתכם לי לעם! וככה אתם מתנהגים אלי ומהזורים לי הכרת הטוב?... ואז אנו מיד מוציאים לו את "המצה" ומראים באיזה חיפזון הוציא אותנו הקב"ה ממצרים, עד שלא הספיק הבצק להחמיץ, והכל בשביל לקחת אותנו לו לעם, ומימלא אינך יכול לבוא אלינו בטענות...

ואחרי כן יצאו ברכוש גדול.

על הפסוק דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב" (שמות י"ב), כתב רש"י: אין "נא" אלא לשון בקשה, בבקשה ממך הזהירים שלא יאמר אותו צדיק אברהם: "ועבדו וענו אותם" – קיים בהם (בראשית ט"ו). "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" – לא קיים בהם. וכבר עמדו המפרשים על התמיהה, מדוע הוצרך הקב"ה לבקש ולהתחנן, הרי אם היו מכרזים כאן שעומד מישהו מחוץ לאולם ומחלק כסף רב לכל אחד, לא היה נשאר באולם אף אחד?... וביאר המגיד **מדיבנא זי"ע** כדרכו על פי משל מיוחד: היו פעם שני מלכים שנלחמו זה בזה תקופה ארוכה, וסופה של המלחמה לא נראה באופן. עד שיום אחד נמלכו בדעתם והחליטו:

לשם מה להרוג כל כך הרבה חיילים? כל אחד ישלח חייל אחד, שניהם יתגוששו ליד בור עמוק, ומי שיצליח לזרוק את השני לתוך הבור הוא המנצח. צד אחד שלח חייל ענק. בעל ממדים עצומים, והצד השני שלח חייל רגיל. לא גדול במיוחד.

והנה, האות ניתן והשניים התחילו להתגושש... נגש החייל הענק אל זה שממולו, תפס בו בחוקה, הניף אותו באוויר על כתפיו והתחיל לצעוד לכיוון הבור. המלך של אותו חייל רגיל שנמצא כעת על הכתף נשם נשימה עמוקה, הנה עומד הוא להפסיד במלחמה...

כשהגיעו למרחק חצי מטר מהבור, סטר החייל הקטן על פניו של הענק, עשה לו עוד שניים שלוש תרגילים והכניסו לתוך הבור. כולם מהאו כפיים, נערך טקס מיוחד ובו הוענק לחייל את הצטיינות מאת המלך. בסיום הטקס קרא המלך לחייל ואמר לו: "נכון, מגיע לך פרס על שהבאת לי את הניצחון, אבל בעצם מגיעות לך גם מלקות... שכן, אם יודע אתה לעשות כאלו תרגילים, למה לא עשית זאת בתחילת ההתגוששות? הרי נשמתי פרהה מקרבי כשראיתיו עומד להכריע אותך?" נענה החייל ואמר: "אדוני המלך, האם ראית איך הוא היה נראה?" כן, ענה המלך: כזה גדול!... "נו, – ענה החייל: אז למה שאני אשא אותו על גבי עד הבור? מה, אני סבל? לכן הנחתי לו לשאת אותי על כתפיו כל הדרך אל הבור, ורק ברגע האחרון הפלתי אותו לתוכי..."

והנמשל: הרי בעצם, עיקר הביזה ממצרים היתה ביזת הים. שנאמר: "תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף". ואמרו חז"ל (שיר השירים רבה א'): "תורי זהב נעשה לך – זו ביזת הים, עם נקודות הכסף – זו ביזת מצרים, כשם שהפרש בין כסף לזהב, כך גדול שבה ממון הים מביזת מצרים". נמצא, שעיקר הישועה היתה על הים, כי עד הים המצרים רדפו אחריהם, וגם עיקר הביזה היתה על הים. מעתה, כשבא משה רבינו לבני ישראל לפני שיצאו ממצרים, וביקש מהם ליטול מהמצרים מעט כלי כסף וכלי זהב (כי את עיקר הממון יקבלו על הים), טענו היהודים: "לשם מה עלינו לשאת את רכושם של המצרים עד הים? הרי ממילא המצרים יביאו לנו הכל אל הים? לכן נאמר כאן "דבר נא", לשון בקשה, תבקש מבני ישראל שבכל אופן יקחו. למה? שלא יאמרו אותו צדיק אברהם (בראשית ט"ו): "ועבדו ועינו אותם" – קיים בהם, "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" – לא קיים בהם..."

והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לבלותינו

היה מסביר הרח"ק בעל השפת אמת זי"ע כך: "והיא" – זה שאנו כולנו מאוגדים ומאוחדים ביחד עד שאנו כמקשה אחת בבחינת "והיא", "עמדה לאבותינו ולנו" – זה מה שהחזיק אותנו ושמר עלינו ואבותינו שנוכל לעמוד כאן היום בריאים ושלמים, כי "שלא אחד בלבד" – החיסרון הזה, שלא תמיד אנו באחדות בבחינת "אחד", "עמד עלינו לבלותינו" – הוא עמד וגרם תמיד – לכל צרותינו...

והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לבלותינו

והקב"ה מצילנו מידם

"והוא" – הכוונה להקב"ה שעמד לאבותינו ולנו. ולכאורה למה כתב בעל ההגדה "והוא בלשון נסתר, מן הראוי היה לומר "הקב"ה" עמד לאבותינו ולנו?" אלא שמעתי מכ"ק מרן הארמו"ר ממישקולץ שליט"א לתרץ ע"כ באופן נפלא! על פי מה דמוכא בספר **תולדות יעקב יוסף** בשם **הבעל שם טוב** הק' זי"ע שאדם צריך לדעת שאפילו כשהוא במצב של הסתר פנים גם אז הקב"ה עמו, וגם ההסתר פנים זה מאיתו יתברך, ועל ידי זה שאדם יודע שבתוך ההסתרה נמצא הקב"ה, אז נמתק כל הדינים ויתבטלו ההסתרות. וזה מה שאמר השי"ת (דברים לא"ח) "ואנכי הסתר אסתיר פני" – שאני יסתיר מעם ישראל שלא ידעו שגם בהסתר פנים אני נמצא עמם. כי לו היו יודעים ומאמינים בואת, היו מתבטלים מעליהם כל הדינים. וזה הפירוש כאן: "והוא" – זה שידעינן שהקב"ה נמצא איתנו גם בהסתר פנים, בבחינת "והוא" – לשון נסתר. זה מה שעמד לאבותינו ולנו, שלא יכלו אומות העולם לבלותנו ועצם הידיעה שהקב"ה נמצא גם בהסתר פנים זה מבטל את ההסתרה...

מסופר, כי אחד מנכדי הרח"ק רבי **מנחם מנדל מוארקא זי"ע** בא פעם אחת אל הרח"ק מהרי"ד **מבעלזא זי"ע** בימי פסח. ובקש הרבי ממנו לומר איזה דבר תורה או סיפור מוקינו, ואמר ששמע פעם מוקינו שפירש מה שכתוב בהגדה לפני אמירת והיא שעמדה: "מכסין את המצות ולוקחין את הכוס", ופירש כך: "מכסין את המצות" – מען דעקט צו דעם דאורייתא (מכסים את הדאורייתא) שמצות הם מצוות עשה דאורייתא, "ולוקחין את הכוס" – און מען נעמט דעם רבנן (ולוקחים את ה"דרבנן"), כוסות הם מצוה דרבנן, "ואומרים, והיא שעמדה לאבותינו ולנו" – דמה שעמדה לאבותינו בכל הדורות, זה מה שנזהרים ומחזיקים בגלות המר בגזירות חז"ל

ותקנותיהם שזהו סוד קיומנו.... כששמע הרה"ק מבעלזא את הפירוש הנ"ל הפליא מאד את דבריו וצוה לבנו הרה"ק מבילגורייא זי"ע שהיה אז בחור שירשום את הדברים, ושאלו האם גם בחול המועד מותר לו לרשום הדברים, וענה לו כן, אפילו בחול המועד כי זה ממש דבר האבד, וזה יבוא לך עוד לשימוש גדול.

הרה"ק **מפסאלין זי"ע** הלך פעם אחת בליל הסדר לשמוע איך שאחד מהכפריים עורך את סדרו. ושמע איך שאמר בתמימותו: "שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו" – לא רק צדיק אחד עומד ומבקש מילה ומתחנן עבורנו, "אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו" – אלא שבכל הדורות ישנם צדיקים שעומדים ומבקשים עבורנו. למחרת כשהגיע אותו כפרי לבית הכנסת ניגש אליו הרבי לאחר התפילה ואמר לו: שמעתי שאתמול פירשת פירוש נפלא את המילים "שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו", אך תאמר לי בבקשה אם כן, מה הפירוש ל"הקב"ה מצילנו מידם"? ולא ידע מה להשיב, ואמר לו הרבי, אני אניד את הפירוש: "הקב"ה מצילנו מידם" – שנחסוך מלהצטרך להגיע אליהם...

כשעלה הרה"ק **רבי יואל מפאטמר זי"ע** לכהן בסאטמר, התלוננו בפניו על אחד ממושלי העיר שנתפרסם ברשעותו והרע לבני ישראל כמה וכמה פעמים, אמר להם הרבי בדרך צחות: שיראו אם המושל הזה יש לו ידיים!... כי אם יש לו ידיים שיוכל לקחת בהם מתנת כסף, אז בוודאי יכולים לשחדו, כי הלא בשביל זה יש להגויים ידיים בכדי שיוכלו לקבל שוחד מיהודים, וימנעו על ידי זה מלהרע ליהודים... ויש לפרש בדרך צחות מה שאומרים "שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם", והכוונה שהרשעים עומדים עלינו לכלותינו, והעצה להנצל מהם על ידי שיקבלו שוחד בידיהם וזה הפירוש "הקב"ה מצילנו מידם" – על ידי שיש להם ידיים...

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה לא גזר על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל וכו'.

לכאורה זה אינו מובן, מה הקשר להכנים כאן בין הסיפור של השעבוד במצרים את מה ש"לבן" בקש לעשות? ועוד, היכן נזכר בתורה, שביקש לבן לעקור את הכל? אמנם, נאמר: "יש לאל ידי לעשות עמכם רע" (בראשית לא. כט) אבל מכאן אין עדיין ראיה, שביקש לבן להאביד את יעקב, אותו ואת כל ביתו? אלא הסביר זאת הרה"ק **רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע** הדין הוא כגמרא: "האומר לשלוחו: צא וקדש לי אשה, ומת שלוחו – אסור בכל הנשים שבעולם" (גיטין סד.), שכן לגבי כל אשה יש חשש, שמא היא קרובה של אשתו, שקידש אותה השליח. ועל אליעזר, ששלח אותו אברהם לקדש את רבקה בשביל יצחק, דרשו חז"ל על הפסוק "ויישם לפניו לאכול" – נתן לו לבן סם המוות בקערה". נמצא, בזה שביקש להאביד את השליח, ביקש לבן ממיולא "לעקור את הכל", שהרי על פי דין לא היה יצחק יכול לשאת עוד אשה וכל העם היהודי לא היה בא חלילה לעולם! ולכן אנו מזכירים את זה לפני שאנו מתחילים לספר על קורותינו במצרים, לבוא ולומר" דעו לכם את ההיסטוריה! לולא, והיה אליעזר מת מאותו סם ששם לו לבן בקערה, לא יכולנו לשבת פה היום בכלל, ולספר את יציאת מצרים!...

אלו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הים, דינו!

מסופר, כי בזמנו של הרה"ק **בעל האמרי אמת מגור זי"ע** ביקשה הממשלה לגזור גזירה כנגד השחיטה הכשרה, והגיעו פרנסים ועסקנים לביתו של האמרי אמת בכדי לשמוע ממנו, איך לטכס עצה ולבטל את הגזירה. יעין להם הרבי, שינסו לשחד כמה מצירי הסיים הפולני שיצביעו נגד החוק... נענו העסקנים ואמרו, שהפעם לא יועיל השוחד. כי המלחמה בשחיטה הפכה אצלם לעיקרון, והכסף לא ישפיע עליהם שיחזרו בהם מעצתם. הייך הרבי ואמר: "מבעל ההגדה של פסח נראה אחרת!... תמהו כולם ולא הבינו את פשר הדברים, הסביר להם הרבי: אנו אומרים בהגדה, "אילו נתן לנו את ממונם ולא קרע לנו את הים, דינו". ולכאורה, מה היה הכסף מועילנו בעמדנו לפני הים? אלא נראה מכאן, שהכסף יענה את הכל!... ובממון... אפשר אפילו לקרוע את הים!...

רבן גמליאל היה אומר כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו, ואלו הן פסח, מצה, מרור.

ידועה ומפורסמת הקושיא, למה לכל דבר הקשור ביציאת מצרים יש לנו זכר בסדר של פסח: "הזרוע" היא זכר לקרבן פסח, ה"מצה" היא

זכר לכהן, "שלא הספיק בצקם להחמיץ", ה"מרור" היא זכר לומר את חייהם ה"חרוסת" היא זכר לטיט ששקעו בה המצרים. ומפני מה אין אנו קובעים זכר גם ל"רכוש גדול"? שמעתי לתת הסבר לכך **מב"ק מרן האדמו"ר ממישקולין שליט"א** – שאפשר לומר שלכן (מובא במ"ב הלכות פסח סימן תעב ס"ב) "אמרו על מהר"ל שכשהיו בידו משכונות של גויים ובהם כלים נאים, לא היה משתמש בהם אף פעם, רק בפסח היה מנהגו להניח אותם על שולחן מיוחד לשמוח בראייתם". דלכאורה, מה ראה המהר"ל להניח על שולחנו דווקא בליל הסדר כלים של גויים? אלא כנראה זה היה כוונתו של המהר"ל: לעשות ולתת "זכר", לרכוש הגדול שיצאנו איתו ממצרים!...

בדרך צחות אפשר לתרין: למה אין אנו קובעים שום זכר לרכוש הגדול בו יצאנו ממצרים? מפני ש"רכוש גדול" זה, כבר מזמן לא נשאר ממנו שריד וזכר!...

זכר למקדש כהלל, כן עשה הלל בזמן שבית המקדש היה קיים, היה כורך פסח מצה ומרור ואוכל ביחד, לקיים מה שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו...

וצריך להבין, מפני מה מובא דווקא הפסוק הזה, הנאמר בפסח שני (במדבר ט.יא), ולא פסוק מפסח ראשון? (שמות יב.ח). על זה ענה הרה"ק **רבי שלום מבעלזא זי"ע** – משום שלצפות שנה תמימה, עד לפסח ראשון הבא, זהו מועד רחוק מאוד בשבילנו. רוצים היינו, שהגאולה תבוא ככל המקדש יותר, כדי "לקיים מה שנאמר", שנוכל לקיים את המצוה "על מצות ומרורים יאכלוהו" של פסח שני, שהוא חל בעוד חודש בלבד!...

שפוך המתך אל הגויים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו כי אכל את יעקב ואת נדוהו השמו...

המתבונן בקטע זה יראה, שהכל מדובר בלשון רבים: "שפוך המתך על הגויים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו", אם כן מפני מה נאמר הלאה: "כי אכל את יעקב", בלשון יחיד, ולא: "כי אכלו את יעקב"? אלא ענה על כך הנה"ק **רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע** – גם אצל הגויים יש לכל אומה מדינה וממלכה אינטרסים ורצונות משלה, ובכל הדברים הם מהולקים ומפורדים בדעותיהם ואין להם עמדה אחידה ודעה אחת. ורק במשאלה אחת יש בניהם "אחדות והבנה... מופלאה!": זהו הרצון לאכול!... את עם ישראל! בזה הם כולם מאוחדים!... ולכן בהכול כתוב לשון רבים: שפוך המתך אל הגויים, ועל ממלכות וכו', אבל "כי אכל את יעקב" – לעניין אכילת היהודי כל הגויים הם גוי אחד!... אבל בכל זאת זה לא עולה בידם כי כבר אמרנו והקב"ה מצילנו מידם!...

שפוך המתך אל הגויים אשר לא ידעוך ועל ממלכות אשר בשמך לא קראו כי אכל את יעקב ואת נדוהו השמו...

כשהגיע הרה"ק **רבי בונים מפשיפא זי"ע** לקטע זה של ההגדה, היה אומר רבש"עו אף כשאנו חוטאים לפניך, בכל זאת תמיד אנו נשארים שייכים אליך וקוראים בשמך, כי אף כשיהודי חוטא: נשאר הוא קשור לבורא עולם, וליבו ומצפוניו מתייחסים על שהגיע למצב המור כל כך, ואם כן רבש"עו האם ראוי שהגויים האלו שלא יודעים ומכירים בשמך, שהם ימשלו בנו ויענונו? ועל כך היה מרחיב ומספר את המשל הבא: ביער גדול פשטה מחלת הדבר והפילה חללים רבים, עשתה שמות בחיות ובבהמות. החליטו החיות לגזור יום תפילה ותענית!... וקראו לעצרת תשובה לפשפש במעשיהם ולדעת בשל מי הרעה הגדולה הזאת. וכאשר יש דין למטה אין דין למעלה!... אם יענשו את הפושע בכל חומר הדין, ישוב מעליהם הרון אף ה'. ישבו הדיינים בחצי גורן, והכריזו שכל חיה ובהמה שהטאה ופשעה, תבוא להתוודות על עוונתה!... קם האריה מלך החיות, ואמר: "שמעו נא רבותי דיינים מומחים, את הטאי אני מזכיר היום. רעב הייתי ושהרתי לטרף, והנה לפני רוכל יהודי המחור בעירות ודרכו עברה ביערות. חשבתי לעצמי: האדם נזר הבריאה הוא, והיהודי בנו של מקום. מי זה ישלח ידו בו ונקח! אך הרעב הציק ולא שלטתי ביצרי, התנפלתי עליו וטרפתיו!... נועצו הדיינים, ופסקו פה אחד: "לא בגללך באה עלינו הרעה, הן אמרו חכמים: שאין חיה שולטת באדם עד שנדמה לה כבהמה. בעוונותיו נטרף, ואין עליך אשם!" קם הזאב ואמר: "אף אני, "הטאתי נגדי תמיד!... פעם רעבתי עד מאד, וראיתי פרה רועה באחו ועגל רך נסרך אחריה. טרפתים כאחד,

ועברתי על 'אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד!'"... נועצו השופטים, וקבעו: הסר כעם מלבך ודאגה מכליותך. הן זאב אתה, וזה טבעך. אין הקדוש ברוך הוא בא בטרונאי עם בריותיו!... כך קמו הדוב והנמר וכל חיות היער, כולם התוודו על הטאיהם וכולם יצאו צהורים כשלו וזכאים בדינם. ועדיין החיות תוהות ונבוכות: בשל מי הרעה הגדולה הזאת!?

אמר להם רבי יהונתן: אני יתריך לכם! אמנם, יתכן שהחתול אכל את הגדי שלא בצדק, ויש לו לאבא סיבה טובה לכעוס עליו ולהענישו... אבל אם יש סכסוך בין האבא לחתול, מי ביקש מהחלב להתערב בכלל?... ולכן, אותם "כלבים" המתערבים בריב לא להם ומלכדים את אש המחלוקת, הם האשמים יותר מכל!... אם כן, עכשיו נתחיל עוד פעם את החשבון: צדק המקל שהכה את הכלב! ולכן האש ששרפה אותו לא צדקה וצדקה המים שכיבוהו והשור ששתה אותם לא צדק! השוחט ששחטו טוב עשהו ולכן אמור היה למלאך המוות להענישו! הואיל וכך, צדק הקדוש ברוך הוא ששחט למלאך המוות!... הבינו האנשים את הרמז ומיד נפלו לרגליו של רבי יהונתן והבטיחו שיותר לא ילכו ולא ידברו מאומה!...

ועל דרך הסיפור הנ"ל ביאר הגה"ק בעל הכן איש חי זי"ע את קושיית העולם: איזו שייכות יש לפזמון זה עם יציאת מצרים, שכל כך מקפידים לזמרו בסוף ליל הסדר? כי לכאורה יש גם לשאול: מדוע לקו כל כך המצריים? הלא הקב"ה גזר מראש שהם ישתעבדו בעם ישראל? אלא התירוץ הוא: שבגזירת השעבוד נאמר: "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם", ולא נקב בה איזו שהוא "שם" מיוחד מן תהיה האומה המשעבדת, ולכן אומרים להם: נכון שנגזר שיעבוד על עם ישראל! אבל מי אמר לכם המצרים להיכנס בכל העסק הזה? מה לאדם זר להתערב בענין שבין אב לבנו?... לכך יצא עליהם הקצף, ונענשו בכל חומר הדין!...

ואתא מלאך המוות ושחט לשוחט דשחט לתורא...

מסופר, שבשנה אחת בימות החורף, נכנס הגה"ק בעל נתיבות המשפט זי"ע לבית כפרי ששם נהגו לשחוט את העופות של בני הכפר, מבלי לגלות את זהותו האמיתית, שהוא רבה של ליסא, בינתיים, נכנס שוחט הכפר בכדי לשחוט את העופות. בהיותו קפוא מקור... ביקש השוחט שיתנו לו מעט יין שרף לחמם את גופו הרועד מקור... העמיד בעל הבית לפניו בקבוק מלא יי"ש, והלה התחיל לשתות - כוס אחר כוס, עד שלגם ארבע כוסות... אחר כך ביקש שיביאו לפניו את העופות לשחוט... ראה את כל זאת רבה של העיר, ואז פנה אל השוחט ואמר לו: ראה, ממעשיך עכשיו, נהייתה מתורצת לי קושיא שמנקרת זה זמן רב במוחי? בפזמון "חד גדיא" נאמר: "ואתא מלאך המוות ושחט לשוחט דשחט לתורא" - ולכאורה מדוע נגזרה גזירת מוות לשוחט ששחט את השור? הלא בשחיטת השור מקיים מצווה מן התורה? ואם כן, איפוא, משום מה מגיע לו עונש חמור כל כך? אבל עכשיו נוכחתי לדעת כי הצדק עם מלאך המוות! שהרי פזמון "חד גדיא" בא אחרי שתיית "ארבע כוסות", ונפסק כבר להלכה בשולחן ערוך (יורה דעה סימן א' סעיף ה') דאמור לשחוט אחרי שתייה מרובה כזאת!...

נגשה כבשה דלה ברעדה, ואמרה בכפיות קומה: "לא אסתיר את עווני ממעלתכם! פעם היתה שנת בצורת שחונה, ואדוני לא דאג לי למאכל. רעבתי יום ויומיים ושלושה, עד כי כשל כח הסבל, נשאתי עיני, וראיתי שנג הבקתה של בעלי מחופה קש. לא עמדתי בפני יצרי, דילנתי לגג והשבעתי רעבוני!..." "אההו" קראו פה אחד האריה והואב, הדב והנמר, "את הפושעת הגדולה! בגללך באתנו הרעהו!" וכהרף עין זנקו אל הכבשה האומללה ושפעותה, בתרוה מכל צד. בצעו בה גזר דין מוות, כדי להשיב עליהם הרון אף וחמה... סיים הרבי ואמר: כן הוא הדבר עם אומות העולם, אילו היינו אנו הכופרים, והגויים צדיקים גמורים, והיו מתנפלים עלינו ומענישים אותנו, החרשנו! אבל עתה, כאשר "הם לא ידעוך, ובשמך לא קראו", ועושים הם את כל העוולות והרציחות שבעולם! אחרי כל זה באים הם לאכול את הכבשה הקטנה - "את יעקב ואת נוחו השמו" - בטענה שאנו אשמים לכל הרוע שבעולם! זה כבר לא!!! לכן ריבוננו של עולם! "שפוך חמתך על הגויים... שפך עליהם את זעמך וחרון אפך ישיגם על אשר אכלו את יעקב, ואת נוחו השמו"..."

כוס של אליהו...

הרבה טעמים נאמרו בסוכת הטעם לקריאת כוס זו, "כוס של אליהו". בניהם אפשר למצוא את הסברו של הגר"א מוילנא זי"ע שהסביר כך: מחלוקת היא בנמרא, האם חייבים, מלבד ארבע הכוסות, לברך ברכת המזון על כוס המיטית מיוחדת, או לא, (להלכה נוהגים היום שהיא נכללת בכוס השלישי). ומשום ספק מוזגים לפיכך כוס המיטית, אבל אין שותים אותה. וקוראים לכוס הזאת "כוסו של אליהו", מפני שכל ספק בדינים מניחים להכרעתו של אליהו הנביא שיבוא לעתיד לבוא... ואומרים על כך "תיקו" - "תשבי יתריך קושיות ואבעיות!..."

מן המצר קראתי יה... ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי...

בדרך צחות אפשר לומר שהתפילה היא כך: שמרנא, אלוקים, והגן עלי בפני אלה שהם "בעוזרי" - שהם מעמידים פנים של עוזרים וידידים טובים... "ואני אראה בשונאי" - ובפני שונאי הגלויים אראה כבר אני עצמי להיזהר!...

ותיק הוא, זכאי הוא, חסיד הוא...

מסופר, על הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ זי"ע, כשהיה עוד נער, פנה אל אביו, כשהגיע אל המילים הללו בליל הסדר, ושאל בטרונתו: אבא! אם רבון העולם "חסיד הוא", למה אינו אומר "ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה"?... (פירוש: תצמיח את הישועה ותקרב את הגאולה?...) שאת זה מוסיפים ה"חסידים" בקדיש!

חד גדיא חד גדיא...

מסופר, כי בעת שהתלקחה אש המחלוקת על הגה"ק רבי יהונתן אבישיץ זי"ע נסע מעירו לעיר אחרת, על אם הדרך, סר ללון בבית מלון אורחים. נקלע הגאון למקום שם לא הכירוהו, ושמע אנשים מדברים אודותיו, ומבקרים את מעשיו. ימים אלו היו ימים שלאחר הפסח, נענה ואמר להם: "רבתי, מזה זמן רב מתקשה אני קושיה גדולה על הפיוט "חד גדיא"? המו אזניכם ושמעו: אם תתבוננו, התחיל ואמר: תראו כי בעצם יש כאן אי צדק בספור!... כי השונרא שאכלה את הגדי "דובין אבא בתרי זווז", עשתה דבר פשע! וממילא "הכלב" שנשך אותה צדק! ולכן המקל שהיכה אותו לא צדק! ואם כן, טוב עשתה האש ששרפה אותו! ולכן, המים לא היו צריכים לכבות את האש! וטוב מאד עשה השור שהענישם ושתה אותם! ועל כן לא היה השוחט צריך לשחוט את השור! וטוב עשה מלאך המוות שנקם בשוחט והרגנו! ואם כן, מדוע העניש הקב"ה את מלאך המוות? שמעו האנשים ותמהו: אכן, קושיה כברול! יגעו וחשבו ולא מצאו פתרון!...

לקוראי הפנינים די בכל אתר ואתר!

ב"ה זוכיתי שהגליון התקבל בחיבה גדולה בכל תפוצות ישראל, ורבים המקבלים באימייל בכל מקום שהם, ומדפיסים לעצמם ולקהילתם. אך בארץ ישראל כיון שלרבים אין הגישה לאימייל ולאינטרנט

**מדפיסים אנו 15.000 עותקים!
שכרוכים מידי שבוע בעלות של
2000 ₪ (\$600)**

והגני נאלץ ללכת ולעמול בשביל להשיג את הסכום הנ"ל

**דבר שגזל ממני הרבה שעות אבודות!!!
לכן אבקש מאחינו בני ישראל שנדבם ליבם
ורוצים לסייע להפצת התורה לבוא בעזרתי
ולהקל מעלי.**

כתובת למשלוח תרומות:

ת.ד. 45437 ירושלים

או בנק הדואר מס' חשבון ע"ש 'ברגר' 2168820

פסח כשר ושמח - הרב ברגר

054-8455798

לעילוי נשמת

**רבי ראובן יהושע בן רבי יוסף כהן ז"ל
ומרת בלה הניה בת רבי שמואל ז"ל
גלב"ע הודש ניסן**

ה.נ.צ.ב.ה.

**הונצחו ע"י ידידנו הנכבדים
עו"ד הר"ר ערן ואילנה פלס הי"ו**

הפסוק הזה גם אתה תהיה מוגדר!

עם הגדת השנה

הגדה מפוארת ומאירת עינים
מעוטרת ומשובצת בפנינים
פרפראות, סיפורים ומשלים
אמרות טהורות ומצחיקים
מגדולי וצדיקי הדורות
מאוצרו של
הגאון רבי יוסף ברגר שליט"א

פנינים ופרפראות נבחרים
סיפורים ומשלים, אמרות טהורות ומגננים
שנאמרו ע"י גדולי וצדיקי הדורות
מאוצרו של
הגאון רבי יוסף ברגר שליט"א

פנינים
ופרפראות נבחרים
סיפורים ומשלים
אמרות ומגננים
שנאמרו ע"י
גדולי וצדיקי
הדורות
מאוצרו של
הגאון רבי
יוסף ברגר
שליט"א

הוצאת המודיע

להשיג בכל חנויות הספרים המובחרות

הפצה: 'ספרים' 02-8010012

המצייר